

7
-58

JANIS
ROZENTALS

108

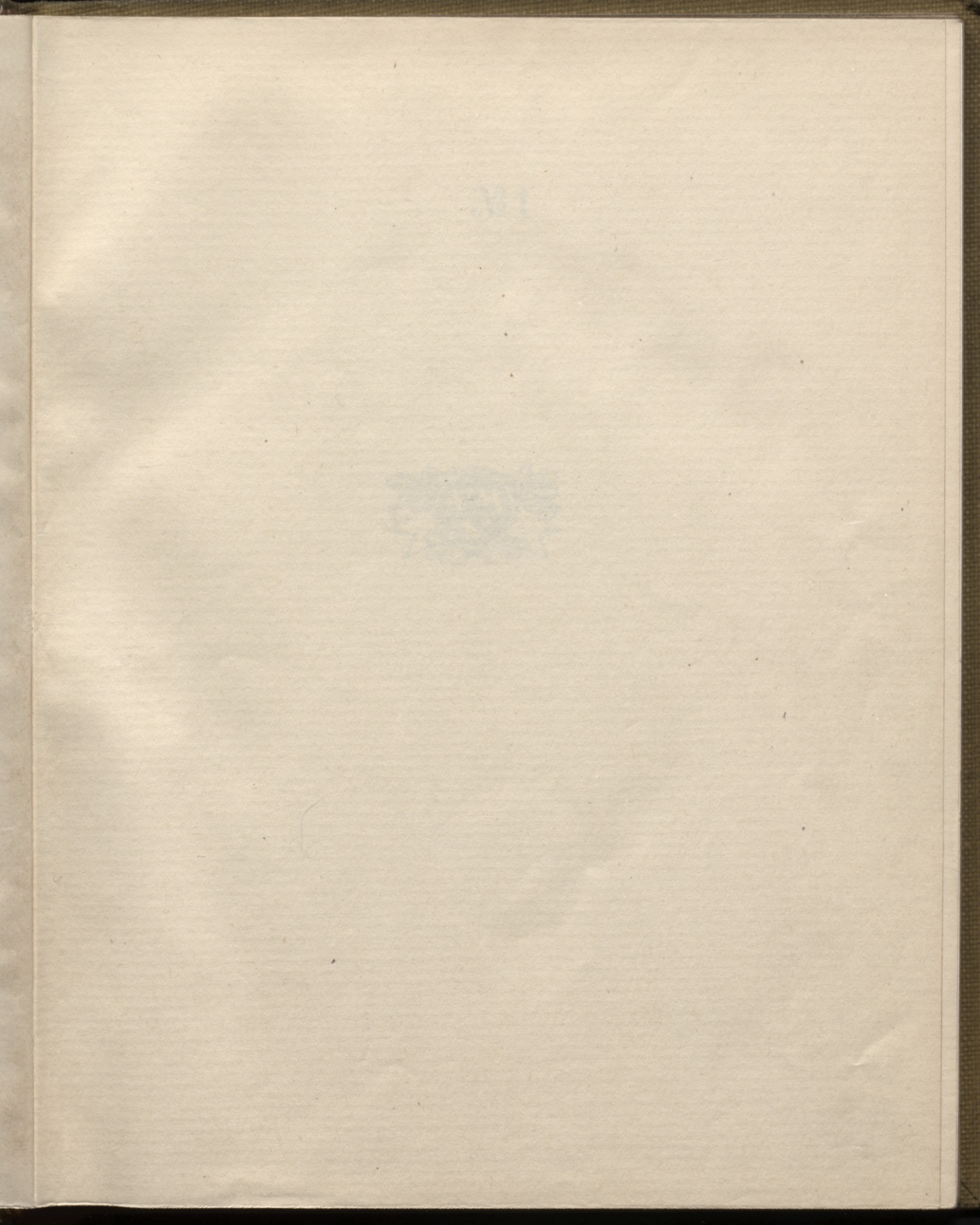
Biblioteka.

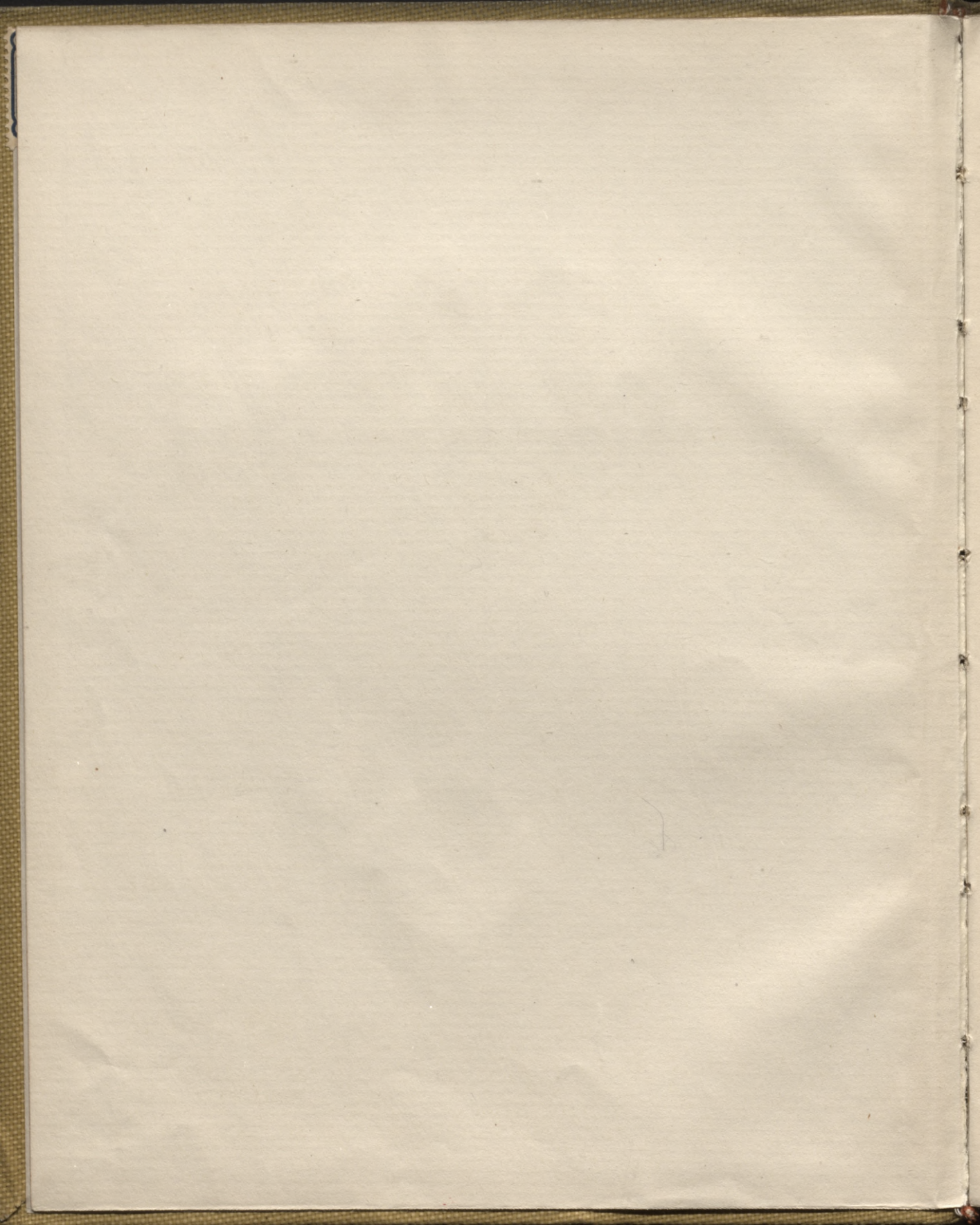
35

ans. 1700

Biblioteka.

1880

№ 1

195

Roberta Šterna monogrāfija „Janis Rozentāls“
iespiesta Valstspapīru spiestuvē 1925. gada
septembrī 3000 eksemplāros; no tiem — 50
numurēti. Attēlu uzņēmumus pagatavojuši:
fotogr. J. Rieksts, M. Lapiņš — Rīgā, E. Sund-
strōms — Helsinkos. Klišejas izgatavotas
Valstspapīru spiestuvē.

Janis Rozentāls.

LES ÉCRITS DE MONOGRAPHIES (L'ART LITTON)

58

S. JANIS ROZENTĀLS

JANIS ROZENTĀLS

ADIA RIGA

UNION D'ARTISTES INDEPENDANTS

SÉRIE DE MONOGRAPHIES „L'ART LETTON“

JANIS ROZENTALS

PAR ROBERTS STERNS

RIGA

UNION D'ARTISTES INDÉPENDANTS

arr. Spic.

CAJ

MONOGRAFIJU VIRKNE „LATVJU MĀKSLA“

7
—
58

JANIS ROZENTĀLS

ROBERTA ŠTERNA APCERĒJUMĀ

RĪGĀ

NEATKARĪGO MĀKSLINIEKU VIENĪBA

1953

0309065565

L. V. D.	
№	1. 381 189.

28 lp. il.

Šī apcerējuma mērķis: neno-
sveņoties uz beletristiku par
Jaņa Rozentāla dzīvi un sikām
vājībām, pēc iespējas atmodināt
viņa garīgo tēlu — daļu mūžīgā
un vislabākā, ko glabā latvju
tautas dvēsele.

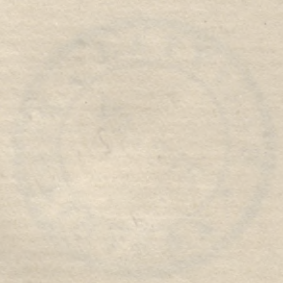
R. Š.

Rīgā, 1924. g.

Si spectamus ad hanc: nono-
t. evolutio ex hactenus par
tate Rosalia havi in solum
vultum per respice et modum
vite gaudet huius — huius
in vultum huius huius huius
huius huius.

R. S.

1888

ROZENTĀLA BĒRNĪBA UN JAUNĪBA

Daudz neatsveramu vērtību Latvija guvusi pasaules kara beigās un savās brīvības cīņās, bet arī daudz neatsveramu vērtību šis laikmets viņai ņēmis; ne vienu vien pašreizējīgu tautas dēlu no karavīru rindām viņš prasījis, bet arī veselu rindu ievērojamāko mūsu kulturas darbinieku, kā: Vili Olavu, Jāni Duburu, Jani Rozentālu, Jurjānu Andrēju u. c.

Latvju tauta — dziedātāju tauta; dzeja un muzika viņai pazīstamākas nekā glezniecība un citas tēlojošas mākslas, kur tai vēl ilgs un grūts darbs stāv priekšā vairākām paaudzēm. Liels un nenogurstošs celmlauzis mums šinī laukā bijis Janis Rozentāls. Viņa dzīves stāsts gan vienkāršs, bet daudziem var būt pamācošs.

Janis Rozentāls dzimis 1866. gada 6. martā (v. st.) Saldus pagasta Bebŗu mājās. Viņa tēvs, lauku kalējs, Miķelis Rozentāls, bij apkārtņē pazīstams kā taisns, saticīgs un ļoti dievbijīgs cilvēks. Pēc sava vecākā brāļa nāves, tēvs 15 gadus Bebŗos saimniekoja, kādēļ tiesa viņam piesprieda dažas pūrvietas zemes mūža lietošanā. No viņa trim meitām un diviem dēliem Janis, jaunākais — dzimis mātes 42. dzīvības gadā. Viņi dzīvoja ļoti vienkārši un, izņemot Jani, citiem ģimenes locekļiem nav bijis nekādu sevišķu centienu, ne arī sasniegumu. Materialie apstākļi, ja arī ne gluži nabadzīgi, bija tomēr diezgan trūcīgi. Janis desmitā gadā iestājās Saldus vācu elementarskolā un pēc trim gadiem pārgāja Kuldīgas apriņķa skolā, bet līdzekļu trūkuma dēļ jau otrā pusgadā tam sava izglītība bij jāpārtrauc. Atgriezies mājās viņš kādu laiciņu palīdzēja tēvam kalšanas darbos. Tomēr zēnam likās smēde un ģimenes aploks par šauru; ļoti gribējās tikt uz Rīgu — tur dzīvoja arī kāds paziņa. Vecāki šādiem centieniem sevišķi nepretojās. Viņi domāja, ka Janis varētu iestāties kādā veikalā par mācekli. Un kad bija sapelnīta

ceļa nauda, — četrpadsmit gadu vecais Rozentāls devās uz Rīgu. Tēvs gan viņam aizbrauca līdz, bet lielā pilsētā nekā nevarēja dēlam līdzēt: bija tas vienkārši jāatstāj uz ielas. Janim tomēr izdevās apmesties „gultas vietā“ pie sava paziņas — kamēr atradīs nodarbošanos. Bet Rīga izrādījās pārāk bezjūtīga: dzīve te bija tā norīkota, ka bez Rozentāla toreiz pilnīgi varēja iztikēt. Pagāja vesels mēnesis, tad otrs — un apstākļi nelabojās. Visumā viņš te atrada daudz neredzēta: sevišķi to pievilka kuģi un ostas dzīve. Apkārt kļūstot viņš nāca pat satiksmē ar ielas puikām un dažādiem blandoņiem.

Bija nodzīvots jau trešais mēnesis. Beidzot, kad zuda pēdējās cerības — gadās vieta dāmu apģērbu veikalā. Bet ilgi klejodams mazais Rozentāls pārāk iemīlojis brīvību: konfesiju veikalā viņš iztur tikko nedēļu. Tomēr laimes ritenis sāk griezties uz labo pusi: drīz mūsu censonis tiek Švarca koncertdārzā par bufetes puiku. Te viņam liekas bezgala interesanti: visapkārt troksnis un visādi brīnumi: akrobati, žonglieri, dejojāji, kupletisti, dekoratori — katrs rāda ko pavisam neparastu. Vaļas brīžos klusībā zēns arī vingrinās dažās no šīm mākslām. (Bet jau pirmos sasniegumus tas pārāk steidzīgi grib pielietot dzīvē. Tā, kādā vakarā mazais Rozentāls nesa lielu kūku, veikli žonglējot ar trim pirkstiem, bet pati kūka izrādījās tik neveikla, ka tā pēkšņi noslīdēja no paplātes un izšķīda uz visām pusēm smiltīs. Publikā tas gan sacēla nerimstošu jautrību — daudz lielāku nekā blakām rādītie veco kupletistu joki, tomēr jaunajam artistam bij jāpiemaksā trīs rubļi. Tā aizgāja pirmās nedēļas peļņa!) Neskatoties uz dažām neveiksmēm, koncertdārza jautrā apkārtnē zēnam ātri aizskrien vasara un... sezona beidzas. Rudenī viņš iestājas nelielā kolonialpreču veikalā. Bet te nu maz pievilcīga: principals grib, lai jaunais māceklis iepazīstas ar grāmatvešanu, bet šī „kredita un debeta māksla“ Rozentālam pārāk garlaicīga un galvenās kantoņa grāmatas vietā viņu daudz vairāk saista makulaturai nolemtās vecās žurnālu lapas, kuņas tas mīl pārlasīt un pārziņēt. Par pēdējo zēns bāriena vietā bija guvis pat vairākkārtīgu

Jaunība

E. Forsel-Rozentala k-dzes īpašumā

Jeunesse

Collection de Madame Forsel-Rozentala

atzinību. Principals mūsu varonim deva padomu labāk mācīties par „mālderī“. Šāds pamudinājums Rozentālam ļoti gāja pie sirds; tikai viņš vēlējās „mācīties pie tāda meistara, kurš prot arī puķes gleznot un arī jūru un cilvēkus un visu, visu . . .“ Un te, lūk, kāds labvēlīgs mūrnieka palīgs zināja taisni tādu meistaru. Uz šī mūrnieka ieteikšanu tad arī Rozentāls iestājās par mācekli pie „cunftes mālderu meistara“ J. Cileviča uz 4 gadiem pie brīva dzīvokļa un uztura.

Jaunā vieta Rozentālam likās īsti pa prātam. Bet drīz vien viņš piedzīvoja nepatīkamus pārsteigumus. Gleznošanas vietā tam bij jādara pavisam citi darbi: dienām apkārt jānēsā krāsu podi, jāķītē grīdas un tikai vēlāk viņam jau uzticēja jumtu un žogu krāsošanu. Jaunais māceklis nevarēja savu vilšanos gluži apslēpt un šad tad sāka arī meistaram par to žēloties. Bet tas viņu mierināja: „Ziemu, kad maizes darbu nebūs, tad varēsi arī zīmēt vai pat gleznot.“

Lēni vilkās mācekļa gadi. Daudz bija ko strādāt, bet maz — ko mācīties. Toreiz Rīgā vēl nebija brīvu mākslas muzeju. Rozentāls tomēr bieži apmeklēja „Pilsētas bilžu galeriju“, upurēdams pa 20 kapeikām, kas krāsotāja māceklim bija vesels kapitāls.

Beidzot Rozentāls tiek „zeļļa“ kārtā. Tagad varēja vieglāk uzelpot — nopelnīt 7—8 rubļus nedēļā un brīvo laiku izlietot pēc saviem uzskatiem. Rozentāls tad nu iestājas Rīgas amatniecības skolā, kurū tolaik vada iemīļots pedagogs no iecienītas ģimenes — O. Felsko. Tur Rozentāls sāk jau ģipšus zīmēt! Viņš mācās ar ārkārtīgu centību un drīz uzrāda arī ievērojamas sekmes; tās stiprina viņa ticību savām spējām un viņš sāk arvien biežāk sapņot par Pēterpili un mākslas akadēmiju. Līdz ar jauniem plāniem viņam rodas arī jauni spēki un arvien lielāks darba prieks. Tobrīd Rozentāls arī sevišķi ieinteresējas par teatri. Mākslinieka gaitu viņš īstenībā iesāk kā aktieris, iestādamies Latviešu biedrības teātra personalā (Rodes-Ebelinga laikā). Šo laiku viņš arvien atminējās ar savādu laimes sajūtu. Arī vēlāk Rozentāls stāv arvien labās attiecībās ar skatuves

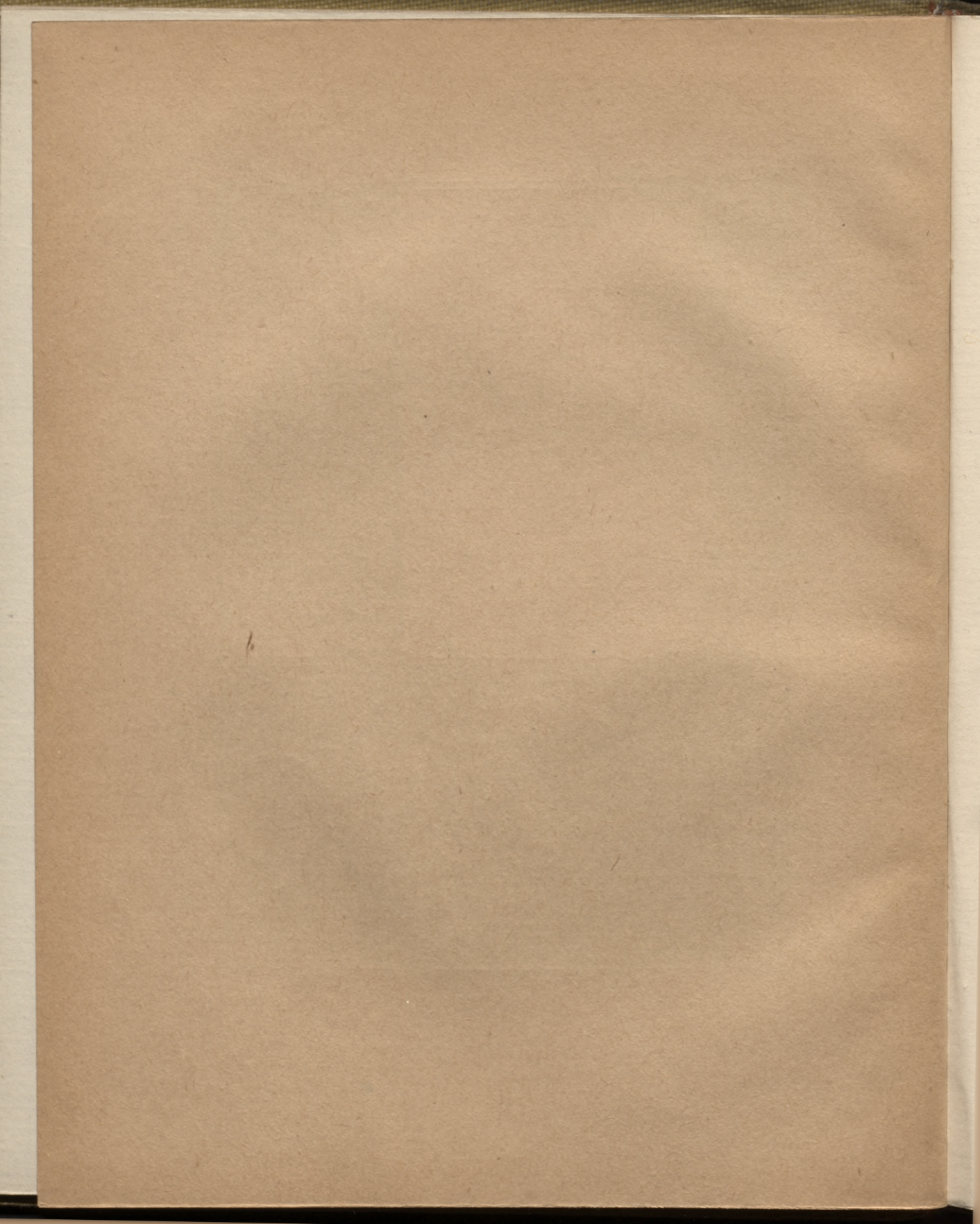
darbiniekiem. Bet kamēr viņa uzmanība vairāk nosveras uz dramatisko mākslu — gadās patīkams pārsteigums no otras puses. Rīgas amatniecības skolas audzēkņu darbi aizsūtīti uz Pēterpili, kur Rozentāla zīmējums apbalvots ar sudraba medaļu. Sakarā ar to rodas daži jūsmotāji, kuri apsola Rozentālu pabalstīt tālākās studijās. Bet, kā jau daždien parasts, šāda sajūsma drīz pāriet un jaunais censoņis skaidri redz, ka atliek palaisties tikai uz paša spēkiem. Un liktenis viņam arī labvēlīgs: par kāda drēbnieka portreju Rozentāls saņem 22 rubļus un ar šo kapitalu tūliņ (tas ir: 1888. gadā) dodas uz Pēterpili, lai iestātos mākslas akadēmijā, kur toreiz vēl bija vidējās mākslas klases; tās vēlāk atdalīja atsevišķās mākslas skolās. Par pasniedzējiem, starp citiem, tanī laikā akadēmijā darbojās: Repins, Vl. Makovskis, Semiradskis, Šiškins. Rozentāls apmetas ar Pēteri Balodi sliktā istabiņā (par 7 rbļ. mēnesī!) un kopā cīnās par miesīgo un garīgo barību, krāsodami gan izkārtnes, gan dažnedažādas bildītes, lieldienu olas u. t. l. un mācīdamies akadēmijā. Tā Rozentāls izvelk pirmo gadu Pēterpili un vasaras brīvlaikā laimīgi atgriežas uz Saldu, lai arī galīgi nodilis un basām kājām. Te viņš drīz atžirgst un enerģiski strādā gan portrejas zīmēdams, gan rīkodams teātra izrādes, kurām glezno dekorācijas un spēlē līdz. („Sarkanais kungs“ u. c.) Tādā garā turpinās vairāki gadi.

Ar laiku Rozentāls tuvāk iepazīstas ar citiem Pēterpili mākslu studējošiem latviešiem. Vecākais no viņiem Ādams Alksnis, kurš iestājies akadēmijā jau 1883. gadā. Vēlāk — Dauguls, Birnbaums, P. Fedders, tad Balodis, Rozentāls, Valters, Belzens u. c. Vasiļija salā, jumta istabiņā, kur dzīvoja Alksnis ar rīdzinieku Borchertu, bija parastā satikšanās vieta jauniem biedriem. Alksnis, pēc Rozentāla nostāstiem, kā vecākais un vispār ļoti cienījams cilvēks un tobrīd arī daudz pārāks mākslā, bija šīs grupas centralā figura. Viņš arvien bij informēts par jaunākām parādībām mākslā un bija biedriem liels moralisks atbalsts. „Mums, latviešiem, jābūt nesamērojami pārākiem par citiem, lai varētu panākt to, ko tie panāk“ — arvien uzsvēra Alksnis, pamudinot jaunus.

Lauksaimniecības diploma zīmējums.

Dessin du diplôme de la Société de l'Agriculture.

Stiglica centralā zīmēšanas skolā toreiz arī bija daudz latviešu: Jaunkalniņš, R. Zariņš, Lībergs, Lapiņš u. c., kuŗi kopā ar akadēmijas audzēkņiem nodibināja pulciņu „Rūķis“ ar stingri pozitīviem un praktiskiem mērķiem. Par pirmo priekšnieku bij Alksnis un par darbvedi R. Zariņš. Vēlāk Alksnis, Rozentāls un Valters kopīgi noīrēja vecu fotografa darbnīcu pretī Jusupova dārzam, kur parasti notika „Rūķa“ sapulces. Kad „Rūķis“ pārgāja Pēterpils latviešu saviesīgās biedrības telpās (Zagorodnij prospektā), tad biežāk viņus apciemoja tautieši no konservatorijas: prof. Vītols un konservatorijas audzēkņi: Mīlīts, Jozuus, P. Jurjāns, J. Lazdiņš u. c.

Pēc pieciem gadiem Rozentāls pabeidz akadēmijas specialo zinību un mākslas klases. Mākslinieka diplomu viņš iegūst 1895. gadā un gadu vēlāk — par gleznu „No dievkalpošanas“ viņam piespriež pirmās šķiras mākslinieka grādu.

Latviešu etnografiskā izstādē Rīgā 1896. gadā Rozentāls piedalās ar vairākiem vērtīgiem darbiem un iegūst vispārīgu atzinību. Kāds vācu kritiķis toreiz uzsvēris: „Pirmais, kas apmeklētāju saista, ir kāds sevišķi ievērojams Jaņa Rozentāla gleznojums („No baznīcas“). Glezna bagāta tipiskām figurām un pilna dzīves patiesības zīmējumā . . . Viņš izstādījis veselu rindu gleznu, kuŗas mūsu laucinieku raksturošanas ziņā uz visspožāko izdevušās. Kāda otra mazāka aina, kas tēlo „laudis no kapsētas nākot“, un trešā glezna — „Krogā“, siltākos toņos ieturēta ar dzīvē novērotiem tēliem, atstāj ārkārtīgi saistošu iespaidu. Sevišķu izjūtu sniedz šī paša mākslinieka „Darbnīca“, kur gleznotājs atpūzdamies iededzina papirosu un seja no sērkokociņa docenti apgaismota, kamēr kāda simpātiska jauna dāma iedziļinās uz stafelejas iesāktā gleznā. Šīs gleznas un vēl pāris Rozentāla portrejas vien jau izstādes apmeklēšanu attaisno un pareģo jaunajam gleznotājam diženu nākotni.“ Arī latviešu un krievu laikraksti neskopojās ar uzslavām. Bet zīmīgi tas, ka neskatoties uz lielo piekrišanu, neviena no Rozentāla gleznām netika nopirkta. Tikai kāds zemnieciņš vēlējās iegūt mazu studiju par 15 rubļiem. Rozentāls bija pārsteigts par uzmanību no pavisam negaidītas puses

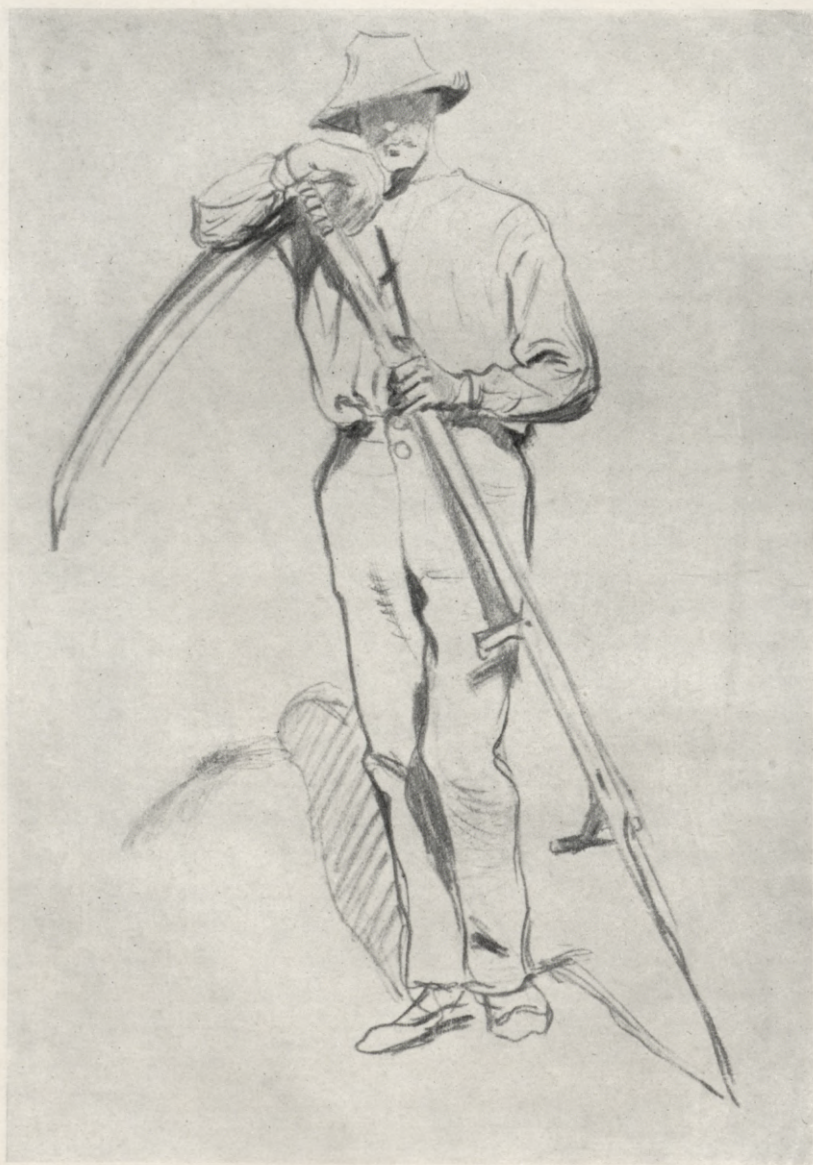
un aiz prieka glezniņu lauciniekam uzdāvināja. Un tikai atgriezoties Pēterpilī jaunajam meistaram izdevās savu lielāko darbu atdot kādam mākslas draugam par 150 rubļiem!

Pļāvēji.

Faucheurs.

Plāvējs (zīmējums).

Faucheur (dessin).

Siena laiks.

La fenaison.

Vakars.

Le soir.

VĒRTĪBU PĀRVĒRTĒŠANA UN NOSPRAUSTIE MĒRĶI

Moraliskās sekmes kā arī materialās neveiksmes pamudināja Rozentālu daudz ko pārdomāt. Akadēmija, kur ilgi valdīja pseido-klasicisms, bija pārgājusi jau realistu rokās. Bet, pateicoties Krievijas sevišķiem apstākļiem un pa daļai arī krievu tautas psihikai, realisms te pieņēma savādu veidu. „Peredvižņiki“ uzskatīja par svarīgāko mākslas uzdevumu runāt par to, par ko vārdos runāt bij aizliegts. Tādējādi šie gleznotāji kalpoja aģitacijai un izpildīja literatūras vietu. Lai gan Rozentāls līdz šim bij uzstādījis tiešākus mākslas mērķus nekā krievu realisti — ceļotāji, tomēr viņam vēl arvien vairāk noskaidrojās glezniecības uzdevumi un līdz ar to — īstais darba lauks, kurā viņš aicināts strādāt. Jau no dabas vispusīgi apdāvināts un, pateicoties grūtiem apstākļiem, Rozentāls bija spiests iepazīties ar dažādām nozarēm un savu vispusību arvien vairāk attīstīt. Līdz ar to viņam bija vieglāk izprast mākslu diferenciaciju, t. i.: ka katrai mākslai savs darba lauks, kur to nepārspēj neviena cita mākslas nozare. Mākslas pagrimšanas laikmetos (kuņi, saprotams, sevi bez izņēmuma skaita par progresu laikmetiem) šīs nozares no diferencēta atgriežas uz saaugšanas stāvokli — sinkretismu: t. i. viena māksla tad cenšas baroties no otras, vai kalpot otrai, vai iemainīt, imitēt otru, jeb, vismaz tiekties otras specifiskā sferā, piem.: glezniecībā tēlot laiku; laika mākslās, kā muzikā — tēlot gleznas vai filozofisku domu; literatūrā ūpurēt literārisku, loģisku saturu skaņām; gleznā stāstīt u. t. l. Ne tikai veseli periodi mākslas evolūcijā cenšas noturēties zināmā diferenciacijas stāvoklī, lai vēlāk kristu atpakaļ uz sinkretismu, bet šāda vilņošana novērojama arī katra atsevišķa mākslinieka attīstībā. Te nu laimīgi sagadījās cenšanās pēc uzdevumu noskaidrošanas (eiropējiskas kultūras nozīmē) plašā mākslas pasaulē un arī mūsu nobriedušā gleznotājā. Francijā glezniecība jau sen

mēģināja atsvabināties no kalpības literaturai un citiem viņai svešiem pienākumiem, un šis savilņojums, lai gan ar lielu nokavēšanos, tomēr atbalsojās arī Krievijā. Rozentālam jau bija pilnīgi skaidri, ka glezniecība nevar to, ko citas mākslas, bet ir bezgala liela un bagāta specifiskā glezniecības pasaule, kur tā vienīgā valdniece. Par Hansa Toma mākslu Rozentāls saka:

„Tā ir istabā tupētāju māksla, grāmatu poezija, un viņas nopelns tikai tas, ka tā mums paskaidro un padara jo vairāk cienījamus tos meistaros, kas tai bijuši par cēloni. Viņa pašportreja, vai nu ar, vai bez nodoma, ļoti pareizi raksturo viņa mākslu: ar atšķirtu grāmatu rokā viņš staigā pa dabu; puķes un augļu vītnes ierāmē šo omulīgo tuklo, glīti izkopto, drusku buržuazo baudītāja tipu. Ne pati daba, bet grāmatas — citu māksla to sajūsmina un dara ražīgu. Protams, viņa bildes ar labu garšu taisītas, bet viņas nevar mūs saistīt, tādēļ ka personība, kas viņas radījusi, pati lūkojas caur mākslas mediju uz dabu... Te runā neuztraucoša pēcpusdienas galda poezija, pie kuņas instinktīvi un ar patīkamu apziņu sajūt, ka tā nav maksājusi nekādas radišanas mokas, nekādas šaubas un rūpes par izteiksmes formu“.

Rozentāls bieži pastrīpo, ka vārdu valoda un literāriska domāšana arī labākā gadījumā attīsta vienpusīgi. „Valoda mazvērtīga prātu izkopšanai. Viņa piemīt cilvēkam, kas to lieto vairāk savu īsto jūtu apslēpšanai. Bet visa radība un tamlīdz arī cilvēks runā uz mums ne ar vārdiem. Šo runu un viņas mācības mēs nekad nesapratīsim, ja neizglītosim mūsu, priekš tam dotos organus. Šīs kulturas trūkums mums kaitē gandrīz katrā vietā un amatā. Ar šādu paškulturu mēs varam sevī ar laiku attīstīt spējas un īpašības, par kādām mēs vēl tagad ne sapņot nesapņojam“.

Rozentāls pārvaldīja vārdu valodu kā reti kāds, bet viņš šai ziņā jau tiktāl ticis, ka prata ne tikai kodolīgi rakstīt un runāt, bet arī — klusēt. Viņš jūsmoja par klusiem domātājiem un darītājiem, bet nevarēja savaldīt dusmas pret plāpāšanu, sevišķi, gleznojot. Tā reiz viņš izlaboja kāda audzēkņa Z. gleznojumu. Bet

kamēr meistars nodziļinājās uzdevumā, skolēns nerimstoši spriedelēja. Rozentāls nopietni uz viņu paskatījās, iesvieda paleti ar visām pindzelēm acīs un ... aizgāja!

Bet ne tikai tukšu vārdu kulšanu un runāšanu nevietā tas nevar panest; viņš cīnās arī pret glezniecisku pļāpāšanu. „Smalkām cienīgām dabām riebjas jau gatava, sagremota barība, raiba tirgus prece un vispasaules cienītās banalības. Viņas mīl apertas, diskretas lietas, pusizteiktos vārdos un pirmā impulsā uzmetas skices, — vēl neradītu lietu un slēptas, aizturētas jūtas tās kairina. Smalka piezīme, atturēts mājiens izteic dažreiz vairāk nekā gaŗa vārdu virkne. Ar vienkāršākiem līdzekļiem, ar pāris primitīvām, raksturīgām līnijām suģestīvi radīt kādu sajūsmu, vai modināt skatītājā zināmu ainu — ir liela talanta un smalkas gaumes zīme“.

No otras puses Rozentāls pats cenšas arvien vispusīgi attīstīties un mākslinieka darbībai velk ļoti plašas robežas. „Ir mākslinieki, kas dod iespaidus un ierosinājumus vienīgi ar saviem ražojumiem, un tādi, kas to dara vairāk ar savu personību, un abi var būt īsti, un bieži grūti nosakāms, kas nesīs vairāk svētības un labuma“.

Rozentāls, visu to ņemot vērā, arvien vairāk piegriežas tīri gleznieciskiem uzdevumiem: viņa darbos sāk izzust literariskais sižets, bet tai vietā nāk bagāta krāsu un formu pasaule ar dalītiem, bet reizē tīri gleznieciskas idejas virzienā noskaņotiem un apvienotiem elementiem. Viņš cenšas pēc stila, pēc krāsu un līniju suģestivitātes. Ar jaunu sparū tas ķeŗas pie nopietnām studijām un brīžiem vairāk psihiskā, nekā optiskā virzienā. Par kādu viņa „ateljē“ glezniņu Pēterpils mākslinieku izstādē, pazīstamais krievu kritiķis, Igors Grabars rakstījis žurnālā „Niva“: „Labākā žanra lieta ir J. Rozentāla, jauna mākslinieka ... mākslinieka ar neapšaubāmu talantu un stipri attīstītu kolorīta sajūtu. Še izstādīta viņa nelielā glezna „Pirms izstādes“ — pievilcīgi skaista, lai gan temata ziņā nesniedz nekā jauna un oriģināla ... Viss tas tūkstoš reizēm izstādēs bijis un pat kompozīcijā nav nekā „interesanta“ un mēs tai aizietu gaŗām klusēdami, ja glezna mūs nevaldzinātu ar sevišķu svaigumu

un smalkumu, man gribētos teikt: glezniecisku aristokrātismu. Gleznas vispārējā tonī, aksesuaros, gaisa daudzumā, kas gleznā jūtams — te redzams spēcīgs talants, kas nepaliks stāvēt, bet izplētīsies visā plašumā.“

Tamlīdzīgi rakstījis arī J. Nordens, uzsvērdams, ka Rozentāls darīs godu savai dzimtenei.

Starp saviem Pēterpils koleģiem Rozentāls bija ļoti iecienīts. Pavasara izstāžu komiteju vēlēšanās viņš gandrīz arvienu dabūja balsu vairākumu. Veselus piecus gadus viņš bija ekspertu komitejā, kamēr tam galīgi apnika pastāvīgo cīņu un intrigu atmosfera, jo viņš turējās pie saviem ieskatiem, ka „īsti mākslinieki, patiesīgas, dziļas dabas nekad nemēdz imponēt ar savu uzstāšanos un izturēšanos lielajam pūlim. Kā savos darbos, tā arī dzīvē tiem rieb jē tā pašapzinīgā bramanība, iedīdītā bravūra un skanošas vispasaules frazas. Viņu dziļākie ieskati, viņu spēja nostādīties otra stāvoklī, padara tos lēnus, atzinīgus pret citiem.

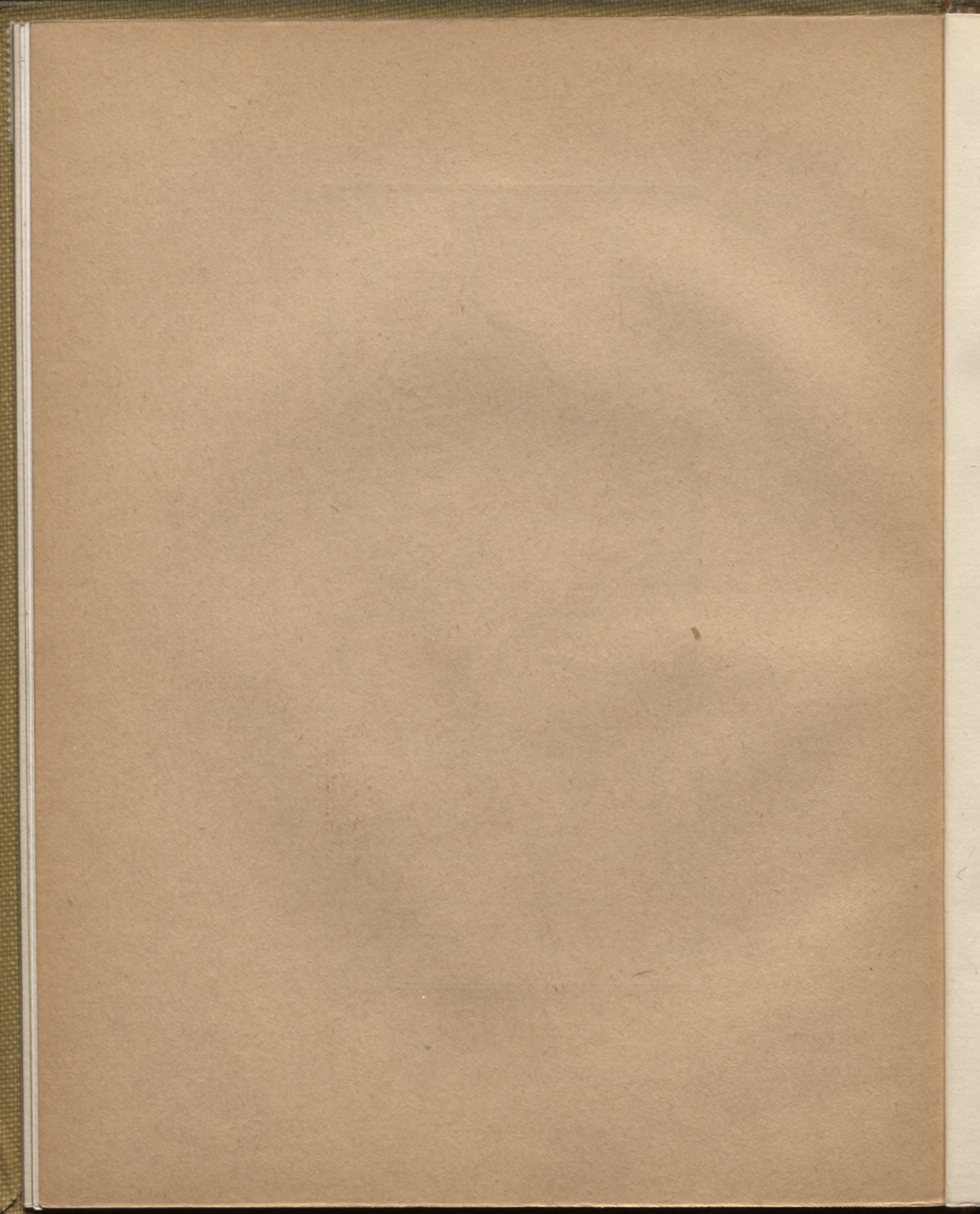
„Tāpat kā mākslas pamatprincips visos laikos tikai viens un tas pats, tāpat arī pie kāda mākslinieka apspriešanas var būt tikai viena mēraukla. Lai stili vai virzieni būtu kādi būdami, svarā krīt tikai mākslinieka individualitāte, kas katram saņēmusi savādus iespaidus, katru pievilkušas vairāk vai mazāk savādas dzīves parādības un tādēļ katra attīstījusi īpatnēju izteiksmes formu, tā sakot, savu īpatnēju valodu. Lai viņš saucas Rafaels vai Repins, Velaskezs vai Ticians . . . — tie, kas sapratuši mākslas būtību, tie nerunās ne par virzieniem nedz modernismiem, bet lūkosies tikai, vai pārrunājamā lieta ir patiess mākslas darbs, kas dzimis stiprā patstāvīgā pārliecībā, jeb viņš tikai pakalpojums kādām acumirkli pastāvošām modes strāvām, vai pakalpojums publikas konvencionalai garšai. Tie mākslinieki vislīdzīgāki viens otram, kuŗu darbi arī ir visvairāk atšķiras.

„Lielpilsētas nervozā mākslas dzīve ar saviem daudzējādiem jauniem problemiem un idejām, dažādām definīcijām un parolēm, drudžaina meklēšana pēc jaunām formām un izteiksmes līdzekļiem,

Senlatvju jātnieks — vāka zīmējuma fragments.

Fragment d'un dessin.

modina ilgošanos pēc miera, pēc vienkāršiem, noskaidrotiem un veselīgiem dzīves uzskatiem. Tagadnes sarežģītā un saraustītā garīgā dzīve ar savu nemieru, šaubām un nedrošību jāatvada atpakaļ uz viņas vienkāršākām pamatformām, uz viņas pirmatnējām taisnām līnijām, uz noteiktību un pārskatāmību. Te nu mūsu sentēvu dabas dzīve, viņas tuvā sakarība ar radību — ar kustoņiem, stādiem un sevišķi viņu poetiski mistiskais dabas kults un savādās vīrišķās raksturu īpatnības, kas šās dzīves veida produkts, dod mājienu, kādā ceļā šīs dvēseles ilgošanās apmierināmas.

„Līdzīga cenšanās gan piemīt visiem mūsu labākiem gariem mākslā un literatūrā, bet daži . . . to pa lielākai daļai meklē panākt pa svešiem ceļiem. Apstulboti no cittautu spožiem paraugiem, tie aizmirst, ka īsta, patiesa kultura un arī māksla pamatojama uz tautas garīgām īpatnībām, uz iedzimtām dvēseles sevišķībām. Svešas kulturas pārstādīšana tikai noved uz nīkšanu un izvirtību, ja tā iekšķīgi paliek sveša tautas dvēselei. Bet atrast pareizo ceļu uz tautas dvēseli, tagad vairs nav viegli — tur daudz jāpēti, jāmeklē un jānodziļinās viņā sevišķi ar sirdi.“

Lai realizētu šīs sen uzkrājušās ilgas, lai varētu netraucēti strādāt pie tematiem, kuŗi Rozentālu jau agrāk bij interesējuši un kuŗus jau viņa studiju sākumā iekustināja Ādams Alksnis un citi dedzīgākie biedri — bija jāraujas ārā no lielpilsētas nāvējošās burzmas. Milē laikā arī Francijā daudzi ievērojamākie mākslinieki bēdza no Parīzes uz laukiem, kur daži no viņiem — tā sauktie „Barbizonieši“ — pārvērtās par īstiem zemniekiem. Lai pilnīgāki attēlotu veselīgo, vienkāršo dabas un dzīves skaistumu, saprotams, nepietika ar nokopēšanu, bet ar šo dzīvi bija dziļāk jāsaaug. Rozentāls ar to bija saaudzis, bet ilgā uzturēšanās lielpilsētā, draudēja šīs saites pārraut. Neskatoties uz to, ka viņam ar tuvākiem radniekiem pavisam nebija kopēju centienu, viņš tomēr ar tiem uzturēja labas attiecības un labprāt atradās viņu vidū.

Visu to ievērojot, Rozentāls, daudziem par lielu brīnumu, no metas uz dzīvi Saldū, kur izbūvē darbnīcu un norīkojas vai uz visu

mūžu. Bet miestīņa dzīvē ļoti maz izrādījās no tā, ko viņš tālumā bija sev priekšā stādījis. Tai vietā ik uz soļa rēgojās gara trulums, žūpība, rupjības. Par to viņš bezgala bija sarūgtināts un nemaz nevarēja savā darbā nodziļināties. Drīz arī materialie apstākļi spieda apdāvināto un nenogurstošā pašdarbībā attīstīto mākslinieku, izvēlēties sev lielāku darbības centru.

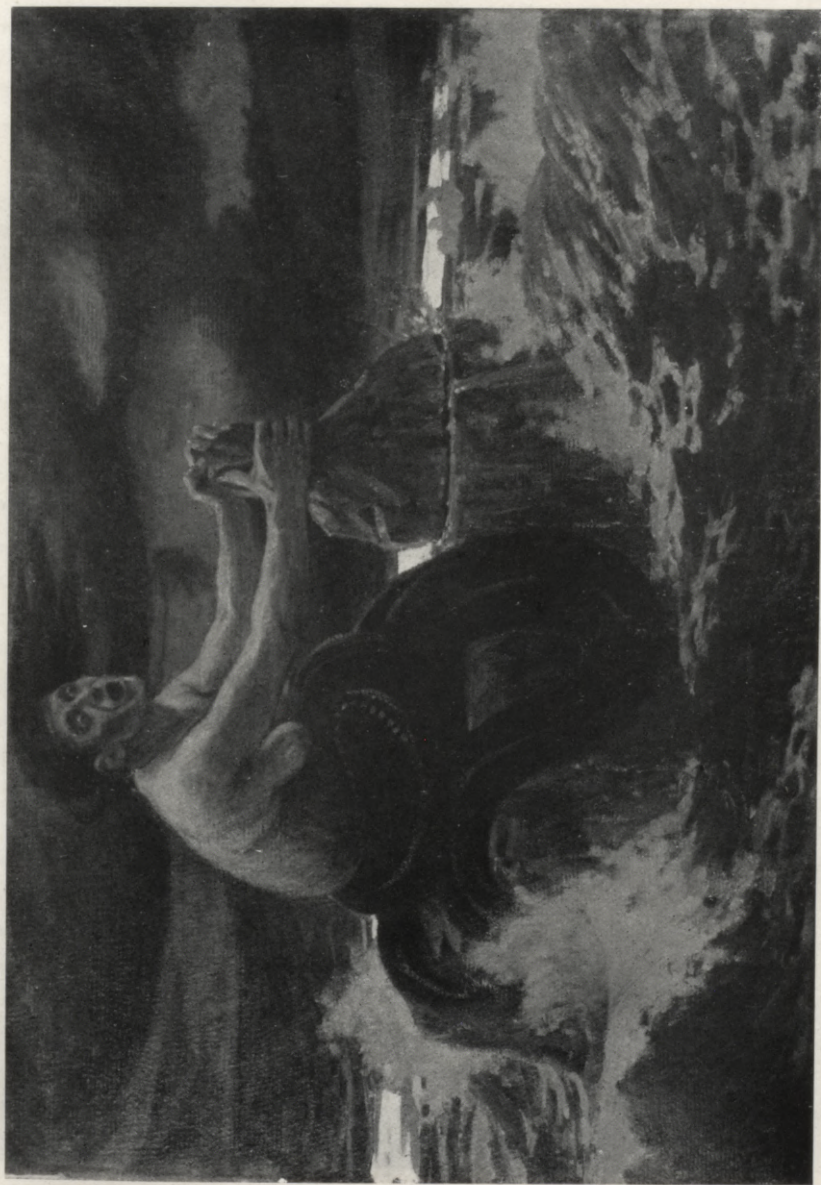
Teika.

Légende.

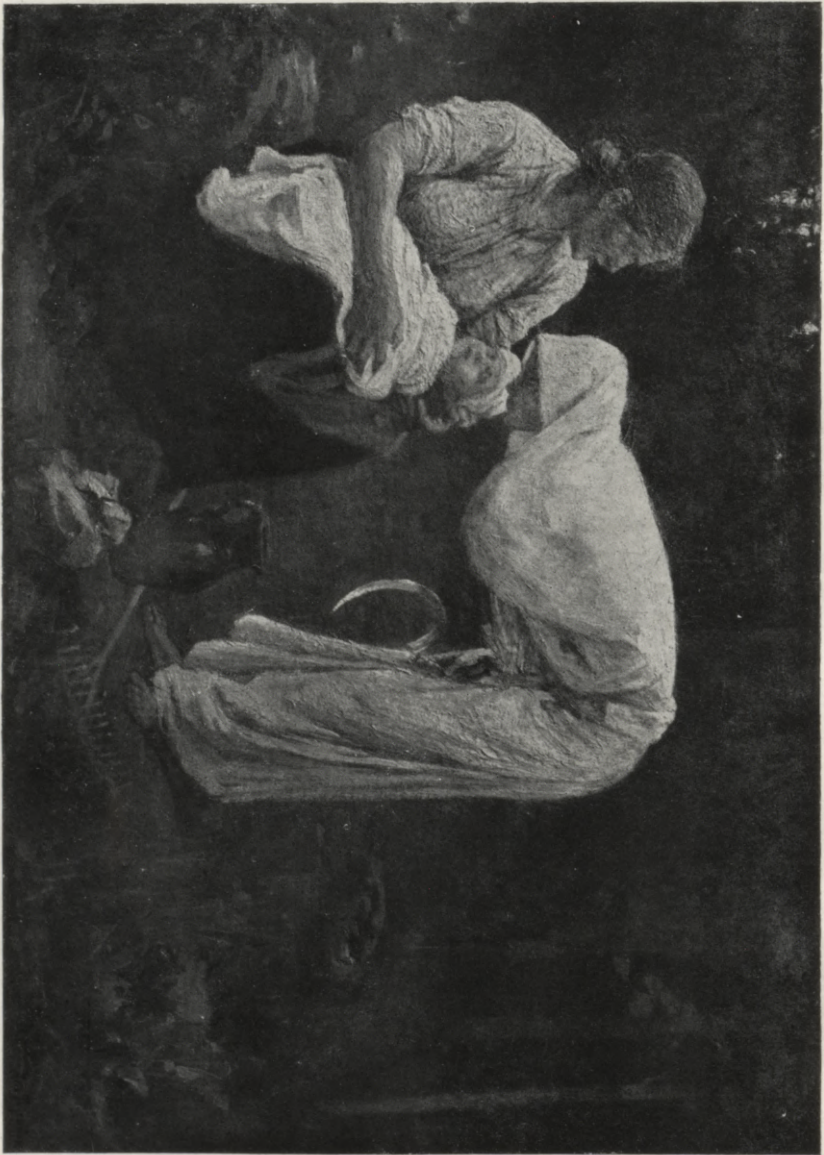
Kārdināšana.

Tentation.

Melna čūska miltus mala . . .

Motif sur un chant populaire.

Nave.

La mort.

ROZENTĀLS UN MĀKSLAS APSTĀKĻI LATVIJĀ

Rozentāls ap 1901. gadu pārnāk uz Rīgu. Viņš apmetas tāli ārpus sētā, Āgenskalnā pie sava studiju biedra, vācu mākslinieka, Borcherta. Bet dzīve arī plaši atzītam gleznotājam te nebija viegla. Mūsu pilsoņi pārāk maz interesējās par mākslu un reti kad to pabalstīja, tā ka trūkums mākslinieka darbnīcā nebija retais viesis; tas kopā ar atmiņām par rūgto maldīšanos Saldū viņa saulaino dvēseli tomēr stipri aptumšoja. „Šai laikā“, raksta J. Jaunsudrabiņš, „man bija tā laime Rozentālu redzēt. Es aizgāju pie viņa darbnīcā. Nāca jau uz pavasara pusi. Sniegs šķīda. Saules bija pilni visi dienvidus puses logi. Nelielā darbnīca bija gaiša kā ārs. Bet Rozentālu es atradu drūmu, bez cerības uz gaišāku nākotni. Es pie viņa biju nācis kā skolnieks izlūgties atsauksmi par saviem pirmajiem mēģinājumiem glezniecībā. Protams, ka būdams pats tik sarūgtināts, viņš man nekāda cita pamudinājuma nespēja dot, kā tikai: lai iestājos Stiglica zīmēšanas skolā, jo ar lielo mākslu neviens Latvijā nespējot eksistēt. „Redziet, viņš teica, „man te pilna darbnīca gleznu, — bet kur lai es tās lieku? Ja es gribu maizi ēst man tomēr jāklūst par amatnieku; jāzīmē mēbeles, istabu iekārtojumus, dažādasniecīgas viņjetes, vāki pavisam muļķīgām grāmatām. Ja nebūtu tik liela daļa, un taisni tā labākā no visa mūža ziedota mākslai, es pilnīgi no viņas atteiktos. Bet tagad grūti būtu to izdarīt, tāpēc jācieš vien ir.“ Mākslinieka drūmums atspoguļojās arī viņa tā laikmeta darbos. Tur pie sienas karājās: „Nāve“, „Lietuvēns“, „Melnā čūska“... Visās šīs gleznās izteicas kā protests pret publikas salkanību. Pie tām bija strādājis mākslinieks, paklausīdams vienīgi savām iekšējām tieksmēm.“

Ne velti Rozentāls pat dažus gadus vēlāk, par muzeja atklāšanu atzīmē: „Ar vienkāršu klusu svinību atklāts jaunais mākslas templis

un viņa telpās šai gadījumā sarīkota Baltijas mākslinieku izstāde. Pie šāda ievērojama notikuma Baltijas kulturvēsturē varēja cerēt uz jo dzīvu un siltu interesi no publikas puses, bet no gausās apmeklēšanas un avīžu klusēšanas spriežot, rādās it kā rīdziniekiem gar visu to lietu nebūtu nekādas daļas un pērngad izstādītā valzivs pie pontona tilta sacēla lielāku interesi un pārrunas mūsu publikā, nekā šāds vispārībai nodomāts dibinājums. Pie šādiem novērojumiem man nāk prātā, ar kādu līdzdalību un sajūsmību tādus gadījumus svinētu, piemēram, Somijā vai jebkurā mazākā Vakareiropas valstīnā, kur attīstīta pilsoniska apziņa, lepnums un interese pie kopīgiem darbiem priekš dzimtenes! . . .“

Tādu apstākļu dēļ jau daudzi ievērojami Baltijas mākslinieki izklīda pa tālām malām, kur tie par savām spējām guva nesalīdzināmi lielāku, kā moralisku, tā arī materialu atalgojumu, par ko Rozentāls rakstīja: „Nav sacīts, it kā Baltijas tautām trūktu māksliniecisku dāvanu, — pavisam otrādi; ievērojot mūsu mākslas attīstībai naidīgos apstākļus un to vēsumu, kāds līdz šim pret to valdīja, no mūsu aprindām visos laikos cēlušies stipri talanti, kā: G. f. Kūgelchens, Hūns, f. Klodts (Jurgensburgs) Gebhards, Dückers, Bochmans, f. Liphards, Kōlers (savā pirmajā laikā), Fedders, Bernevis, Ādamsons u. d. c., bet nevienam no šiem nav bijis iespējams dzīvot Baltijas robežās un viņu darbība un personiskais iespaids nākuši par labu tiem kultūras centriem, uz kuriem dezertēt tie bija spiesti, vietējo apstākļu ne vis ārējās, bet iekšējās šaurības dēļ. Bez upuriem no sabiedrības puses nekur nekāda kultūra nav bijusi panākama. Zemēs, kur tā plaukusi, viņa veicināta, izkopta vai nu no apgaismotu valdnieku, valsts, vai sabiedrības puses.

„Mazām tautām un mazām politiskām kopībām jāskopuļo ar saviem spēkiem un tādēļ katra, cik necik izdevusies personība tiek ātri gaismā izcelta un izlietota. Vieglāk to var izdarīt tāda kopība, kas, kaut gan atsevišķi noslēgta, tomēr pieder kā loceklis kādam lielākam organismam, ar kuru tai kopīga valoda un dažādas dzīves intereses. Vācija šai ziņā viena no laimīgākām valstīm.

No 1 Janvāra 1914.

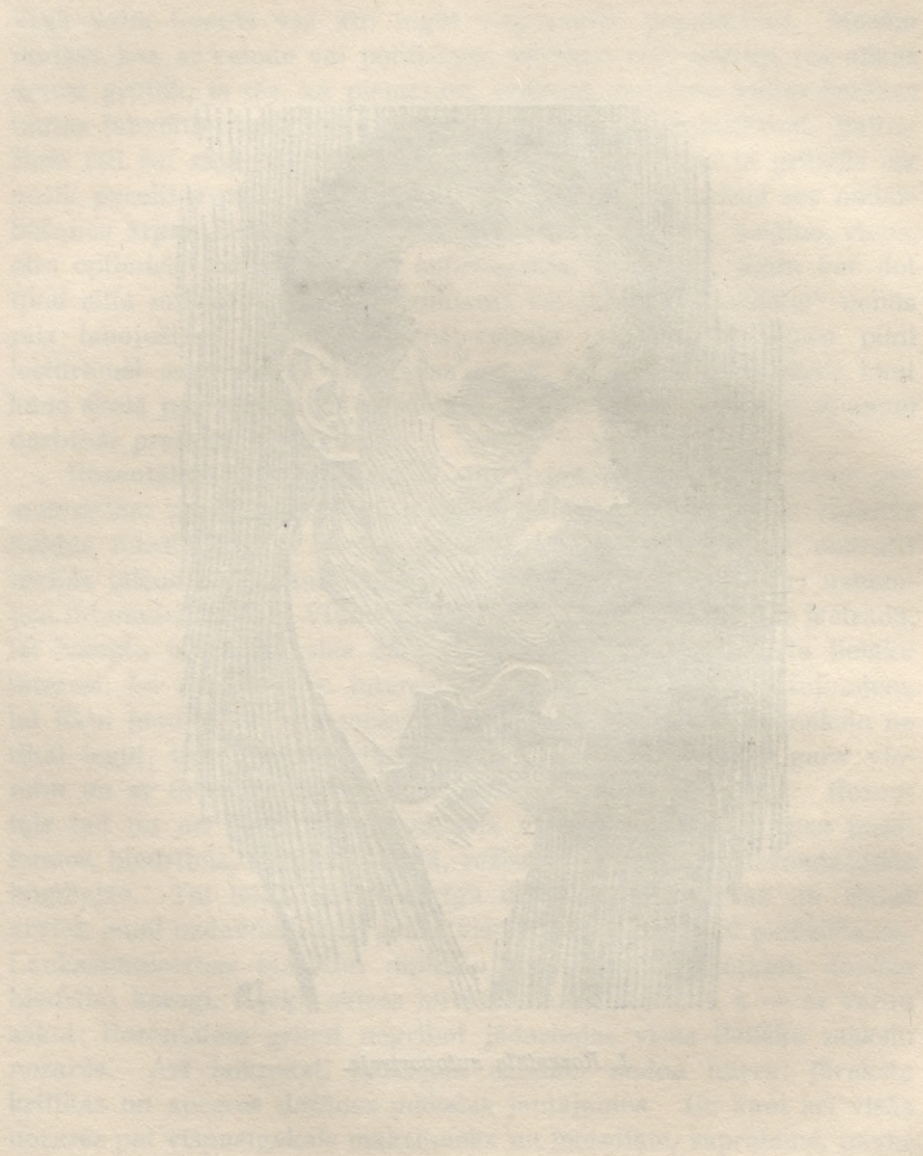
	vrtāk
No izstādes:	
Zuzana Spr. Poregl. Kym.	300
Māte ar bērnu } detv. makst. vie. Budr. {	700
Saltus }	
Pavarsars Sigulda Gobin Kym. Folgare	400
Seena Laiks, Rössler Kym.	200
Studija Felgorn Dr. H. Hirsberg Kym.	60
" " Valas mazgātājs (soms) Berlin Kym.	55
skice Kārdinazema P. Ozolinam.	60
Zemnaku azoīds Dr. Reinhardam	80
Studija } Werman Kym.	80
" "	80
" " Admouives "	75
" " Calmin kofei	80
von Baetticher Kym skice, tingus Saltu	80
Bērnu gruppe " "	180
Par fotografijām " litgrafijām	37 50
	<hr/> 2467,50
Kpes līcis Baltgail Kym	380
Pavarsars Sigulda variācija Duden Kym.	380
" " Il. Hov. Lepins Kym.	400
Gauja p. Grosswalds Kym	285
Par izstādes ceļu un katalogiem	700

Viņā katrs talants var ātri iegūt vispasaules popularitāti. Mazām tautām, kas ar valodu vai politiskām robežām stāv savrup, tas nākas daudz grūtāk, ja tās, kā piemēram, norveģi, neizlieto kādas lielākas tautas labvēlību un viņas valodu savas mākslas izplatīšanai. Baltiešiem īsti šai ziņā nav bijis ko sūdzēties, jo katrs, kas te gribējis cik necik pacelties pāri ikdienišķai normai, piespiests meklēt sev nodarbošanos ārpus Baltijas! Un tomēr, visu to labi zinot, mēģina, viens, otrs optimists mākslinieks ar apbrīnojamu pacietību, kādu var dot tikai silta mīlestība uz savu dzimteni: vai taču šie „apstākļi“ nebūs reiz labojušies? Pēdējos gados vairāki mākslinieki cerību pilni iestūrējuši savu kuģīti Daugavas grīvā, lai atdurtos uz sēkli kaut kādā skolā par zīmēšanas pasniedzējiem pie sausas garozas un savai darbībai pretējos apstākļos.“

Rozentālam bija ļoti liela šī siltā dzimtenes mīlestība, tādēļ pēc materialām neveiksmēm etnografiskā izstādē un — galīgas vilšanās Saldus miestīnā, viņš tomēr nevarēja uz visiem laikiem nokratīt tēvijas piņšus no savām kājām, bet atrada pareizāku izeju: uzņemties līdumnieka lomu. Viņam bija skaidri, ka ārkārtīgi daudz jāstrādā, lai izkoptu tautā mākslas garšu, lai modinātu pret mākslu lielāku interesi, lai uzturētu šo interesi ar vērtīgiem mākslas ražojumiem, lai tiktu ļaudīm skaidra mākslas lielā nozīme, lai mācītu mākslu ne tikai iegūt, bet „mākslu dzīvot“, radot zināmu mākslas gara vieniību un ar to cauraužot visas kulturelās dzīves parādības. Rozentāls tad nu arī ņem dalību gandrīz visos mūsu sabiedrības pasākumos, biedrībās, teātra direkcijā, režisoru sapulcēs un dažnedažādās komitejās. Tai laikā latvju garīgā dzīve spējīgi izplešas un rodas arvien jauni uzdevumi, kuņi prasa vispusīgā mākslinieka piedalīšanos. Lauksaimniecības biedrību diplomu un medaļu zīmējumi, daudzo biedrību karogi, tepiki, skices būvju dekoracijām u. t. t. — ar vārdu sakot: Rozentālam gribot negribot jādabojas visās lietīšķo mākslu nozarēs. Arī laikraksti jaunajam esteta nedod miera: jāraksta kritikas un apceres dažādos mākslas jautājumos. Un kaut arī visās nozarēs pat vispusīgākais mākslinieks un teoretīkis, saprotams, nevar

J. Rozentāla autoportreja.

sniegt vienādas vērtības, tomēr zināmas estētiskas vienības nodibināšanā tādai vienas personas misijai bija liela nozīme. Jo tauta mīl dažādus varoņdarbus piespriest vienai, bijušai, vai pat nebijušai personai; arī neapšaubāmu izpratni visplašākās robežās tauta drīzāk uztic vienam nekā daudziem, kaut arī labiem specialistiem. Tā ar laiku Rozentāls kļuva mums par autoritāti mākslā. No otras puses, šie mazie pienākumi, kuŗu radās arvien vairāk un vairāk*), saprotams, stipri traucēja mākslinieka nodziļināšanos lielākos darbos. Bet šī viņa „izmaiņšanās sīkā naudā“ bija tomēr tilts uz lielākiem sasniegumiem mūsu tautas estētiskā attīstībā, kuŗa, pēc Rozentāla domām, nevar aprobežoties tikai ar vienu nozari.

„Izgājuši impresionisma skolu, saka Rozentāls, mākslinieki varēja ar brīvām, dabā izglītotām acīm lūkoties uz veco mākslas laikmetu darbiem un nu atrada, ka veco meistarū ražojumos slēpjas cēls, augstas kultūras nests skaistums. Šie novērojumi, kopā ar japaņu spilgtiem, daiļtonīgiem gleznojumiem un spiedumiem rādīja ceļu, pa kuŗu piekļūstams iekšējām vajadzībām, kas pa impresionisma ceļu nebija sasniedzams. Izcēlās tā sauktais jaunidealisms, misticisms, jaunromantisms un primitivisms. Daiļskaņo līniju svētais skaistums, koloristīgu vērtību brīvi simfonisks iztēlojums — tapa par paroli. Vecās leģendas, mīti un teikas, pārdabīgais skaistums vai pirmatnējais diženums, viss transcendentalais, brīnišķais un noslēpumainais, kas mūsu fantaziju nodarbina, atrada nu izteiksmi līdzšim vēl neredzētā pārsteidzošā dažādībā.

„Pārvest šo stilizējošo mākslu uz ikdienišķām lietām, bija solis tālāk šai straujā attīstības gaitā. Visa modernā mākslas amatniecības kustība izgājusi no šī mākslas virziena, kas savā ziņā taisni te svin savu lielāko triumfu.

„Kad senākā parole bija „bilde pati par sevi,“ tad tagad tai jāpieslienās dekoratīviem mērķiem. Kad senāk gleznas krāsas

*) Te vēl pievienojās stundas dažās mācības iestādēs.

Tā pilsētas mākslas skolā Rozentāls nokalpoja ap 7 gadi.

noteica apgaismošana un dabas paraugi, tad tagad tās noteic telpas dekoratīvā ideja. Tāpat gleznas formām un līnijām jāpadodas arhitektoniskai izbūvei un telpas stilam.

„Tas, uz ko mēs šodien sacenšamies — mākslas saaugšana ar dzīvi, raksturo visus lielos mākslas ziedu laikmetus. Starpība šinī ziņā starp Grieķiju, Romu vai Eiropas renesansi un tagadni tā, ka toreiz tai bija jāaprobežojas tikai ar kādu privileģētu šķiru interesēm, kamēr tagad viņa cenšas apkāpt visas kārtas un tautas. Šai kustībai tādēļ arī diženāka, vispārcilvēciska nozīme...“

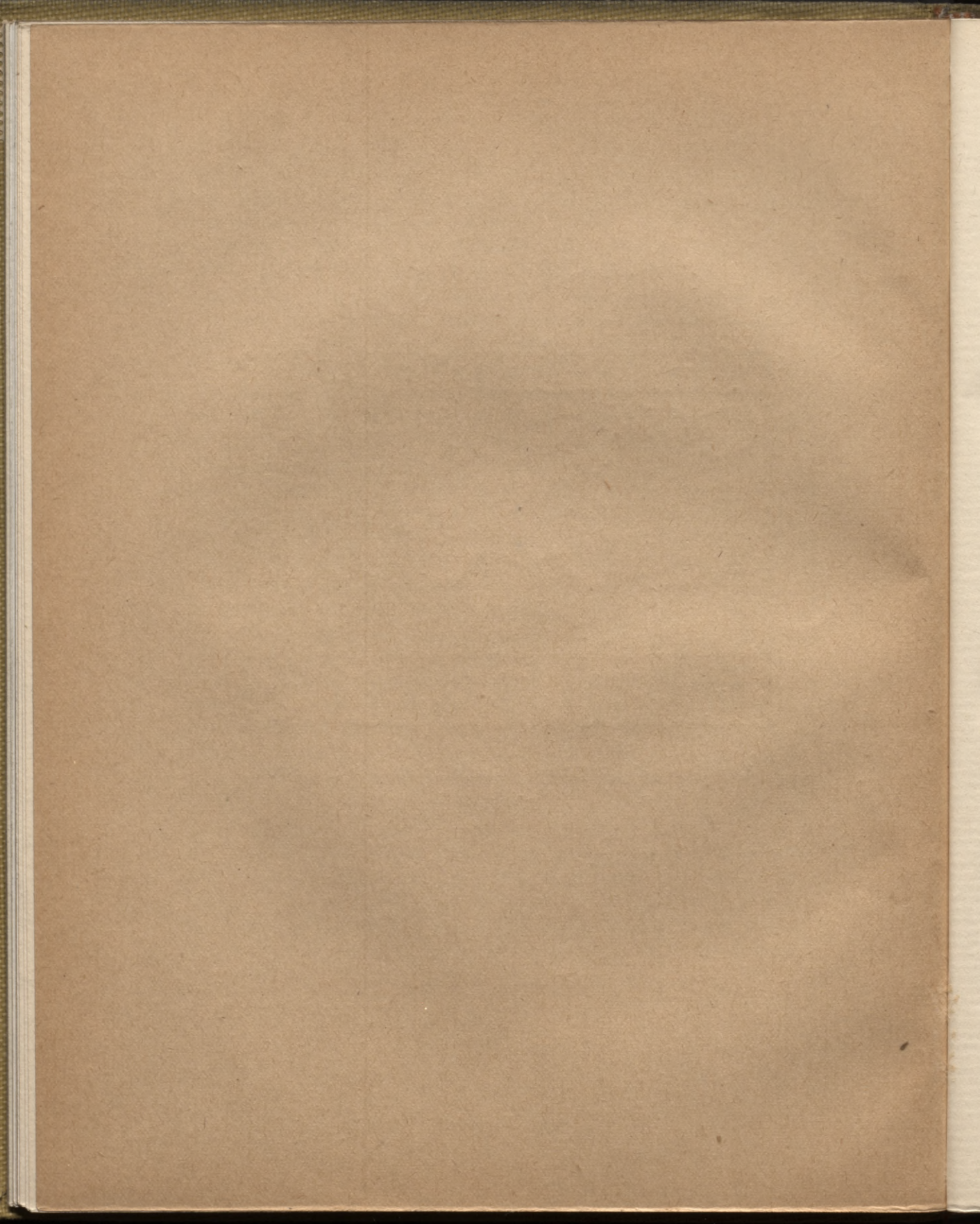
„Zīmētie dabas ķermeņi ir tikai objekti, kuŗu formas vai krāsas māksliniekam noderīgas kādam augstākam mērķim, sevišķam mākslinieciskam nolūkam. Dabas zūdošās, mainošās parādības ir tikai simboli no kādas augstākas patiesības. „Viss nīcīgais ir tikai līdzība“, kam pašam par sevi nav nekādas vērtības. Un kā daba, tā arī gleznotāji viņas lieto kādai augstākai idejai. Šinī gadījumā viņu uzdevums dekorēt. Te atkarājas viss no tā, kā kāda līnija, krāsa vai laukums saskan ar savām citām masām, kā šī pavada vai krusto viņu ceļu, kā viņa attiecas pret to telpu, kuŗu greznot un jēgu un saturu dot ir viņas uzdevums. Un te ir tas īpatnējais, ko tikai šai mākslā un šiem līdzekļiem var izsacīt, savus sajūtumus ar līnijām un krāsām darīt citiem pieejamus.“

Par lietišķo mākslu šaurākā nozīmē Rozentāls uzsver: „Tīri neticami, cik lēti un garšīgi var ierīkot savu iedzīvi. Nevajaga tikai būt ākstam, bet mazākais tiktāl lepnam, ka vienkāršo un īsto zin vairāk cienīt, nekā muļķīgo, lielmanīgo un neīsto greznumu, būt tiktāl nopietnam, ka nemēģināt pārnest vecās aristokratiskas kulturas formu atliekas uz šālaika pilsonisko dzīvi, ar to padarot taisni acīs krītošu savu sīkpilsoniskoniecību.“

Rozentāls strādāja pie mūsu pilsonības tai laikā, kad māksliniekam vispirms bija jā rūpējas par auglīgu zemi un tad — par vērtīgu sēklu. Un daudz pateicības viņam parādā ne tikai tauta, bet arī citi viņa līdzcenši, kas atrada savai darbībai lauku, kur nenogurstošais līdumnieks jau daudz bija sviedrus lējis. Ar Rozentāla

Sprīdītis — vāka zīmējums. Illustration du conte „Sprīdītis“.

pulēm mākslas interese sabiedrībā tiešām pieaug un manāmi paceļas arī estētiskais līmenis. Vēlākā laikā, pateicoties dažu mākslinieku neiecietībai, visādi maskētam maizes naidam, vai ātras slavas kārei, daļa no Rozentāla darba gājusi zudumā. Savstarpīgās mākslas priesteru pelšanās, saprotams, nekādā gadījumā nemodina tautā mākslas mīlestību, ne arī lielāku cienību pret pašiem priesteriem. Rozentāls, liekas, pareizi saprata tā saucamo „mākslinieku pārprodukciju“, no kuŗas visos laikos baidījušies ne tikai paši sāncenši, bet arī mierīgie pilsoņi. „Kad mēs ar Purvīti sākam Rīgā darboties, tad galīgi nonīkušie šejienes mākslinieki (Rozentāls te minēja dažus vāciešus) uztraucās, ka nu gan būšot galīgs bads klāt. Bet kad mēs labu laiku enerģiski strādājām — pilsoņi sāka atjēgties, ka viņi ir tie, kas līdzšim cietuši badu — estētisko badu. Interese arvien kļuva plašāka. Atdzīvojās arī izbījušie biedri un galu galā bija daudz laimīgāki un labāk pārtikuši nekā agrāk.“

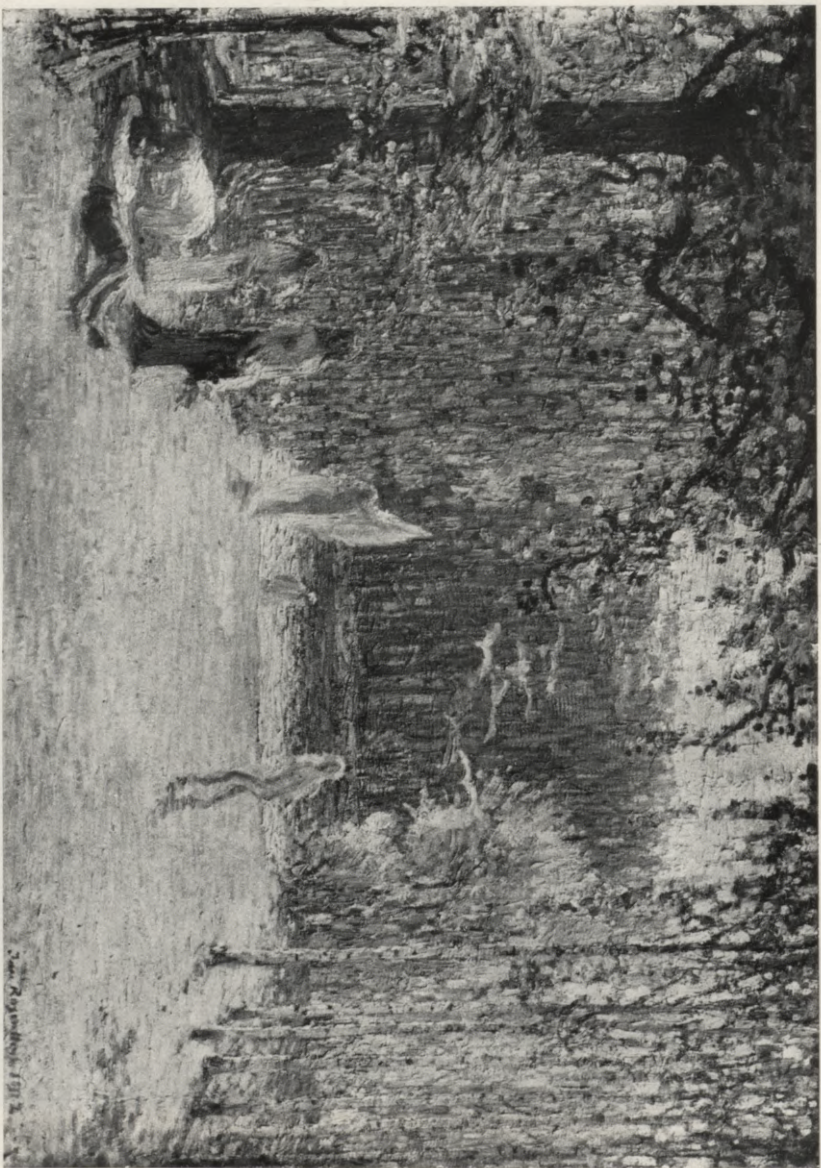
„Pirmais, saka Rozentāls, būtu gādāt, ka rastos labi mākslinieciski spēki, lai paceltos vispārīgais estētiskās izglītības līmenis ar pieejamām mākslas izstādēm, labiem žurnāliem un priekšlasījumiem; ka tiktu dibinātas labas, lētas mākslas un mākslas amatniecības skolas. Ar laiku tad arī publikā pamostos lielāka mīlestība, cienība un patriotiska pienākuma apziņa pret pašu ražojumiem un atziņa, ka pirmā laikā jānes upuri, ka lauku jāmēslo, lai tas nestu augļus. Pie kopīgas spīrgtas saņemšanās arī uz augļiem nebūtu jāgaida. Cik ātrā laikā tie panākami, redzam nevien pie japaņiem, kas mūsu apstākļiem stāv tālāk, bet pie daudzām citām tautām un valstiņām, kā piem. somiem, kuŗi mums var noderēt šinī ziņā par spožiem paraugiem. Pie mums vēl arvien brauc pati publika ārā, lai iepirktos, mācītos un pamielotos pie mākslas un labierīcības panākumiem, un tādiem, kas to nevar, tepat atsūta tās preces, kas tur vairs neiet — gluži kā pie tiem citiem mežoņiem Afrikā vai Austrālijas salās.“

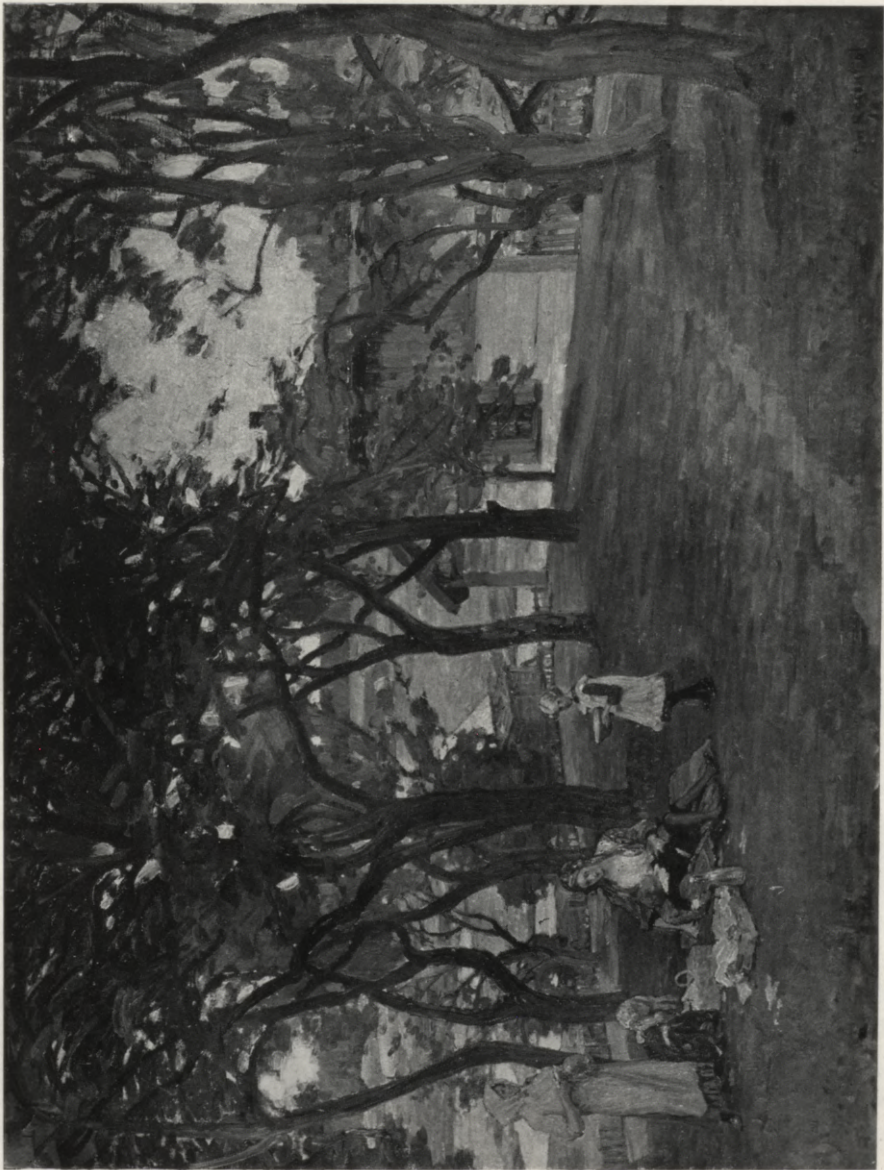
Vējā.

Au vent.

Saules meitas.

Les filles du Soteil.

Launags.

Le gotter.

Ganu meilas dziesma.

Chant de la bergère.

ROZENTĀLA PIEMĒRI NO SOMIJAS MĀKSLAS DZĪVES

Kā savā laikā Holande ar nenogurstošām brīvības cīņām un spožo atdzimšanu grieza uz sevi visas izglītotās pasaules uzmanību un ieguva viņas simpatijas, tādā lomā līdz pasaules kaņam bija Somija. Rozentāla neatlaidīgie norādījumi uz Somiju ne tikai spilgti raksturo viņa personību un mākslas uzskatus, bet tiem arī nenoliedzama nozīme mūsu tautas garīgā atbrīvošanā un atdzimšanā, kādēļ nepieciešami pie tiem ilgāk pakavēties.

„Sevišķi tas apstākļi, rakstīja Rozentāls, ka somu mākslinieki... sākuši vērību piegriezt būvju vispusīgai caurcaurim mākslinieciskai izstrādāšanai, stingri apkaņodami visur izplatīto negēlīgo barbarismu — pie būvju uzņemšanas likt architektam uzzīmēt tikai plānus un fasades, kamēr visu citu izdara lēti amatnieki vai strādnieki, kas pēc šādiem tādiem žurnalu paraugiem tad nu arī „izdekorē“ ārieni un iekšieni. Viņi sāka griezt publikas vērību uz vairāk māksliniecisku laikmetu tradīcijām, uz tradīcijām, pēc kuņām uz būvi lūkojas kā uz brīvu patstāvīgu mākslas darbu, kur katram ornamentam un istabas lietai jābūt vispirms pašam par sevi oriģinālam un mākslinieciskam un tad jābūt saskaņā ar visas būves ideju, ar viņas stilu un visam kopā jāstāv uz līdzīga mākslas augstuma. Viņi aizrādīja, ka ir cienīgāki aprobežoties ar gludu, vienkāršu skaistu strīķējumu, vai apaļu, neaptēstu baļķu sienu, nekā uz tiem salikt lētus nepersoniskus šablonu krikumus, vai aplipināt fasades ar nepanesamiem banāliem formētāju sazagumiem. Arhitekts, gleznotājs un skulptors sāka atkal strādāt vienkopus, lai sasniegtu kautko cēlu un veselu. Ar to bija panākts, ka nevien arhitekts atkal tapa par brīvu radošu mākslinieku, bet arī gleznotājs un skulptors, kuņi līdz tam gandrīz vienīgi bija strādājuši izstādēm vai mākslas tirgoņiem, nu reiz atkal varēja savu mākslu izlietot praktiskām,

noteiktām vajadzībām un redzēt savu darbu viņa dabiski pareizā apkārtņē.

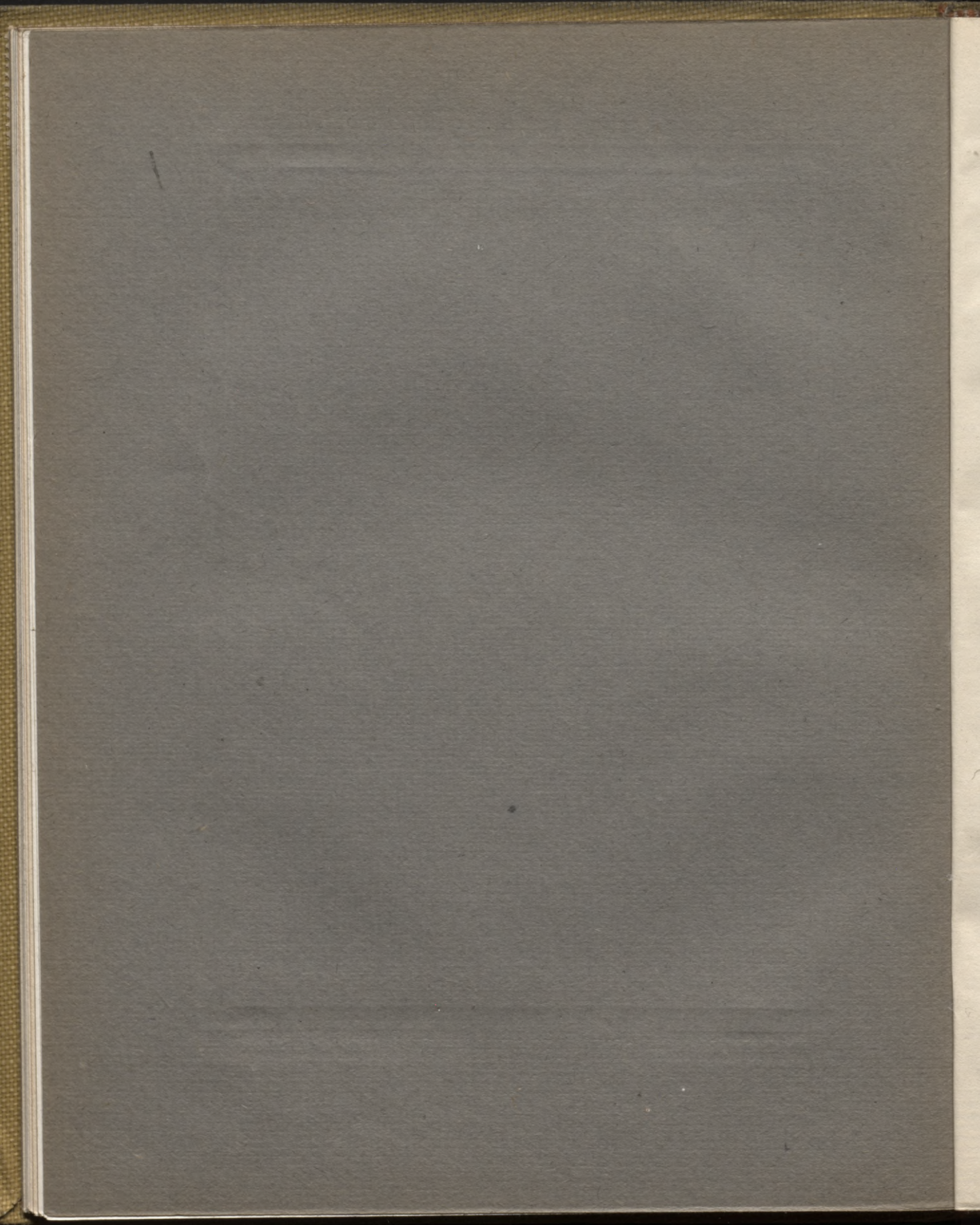
„Pateicoties šim virzienam, kā arī ievērojot samērā diezgan bagātas pastāvīgās pabalsta sumas, mums saprotama šīs mazās tautas bagātā mākslas dzīve un samērā visai lielais mākslinieku skaits, kas dzīvo gandrīz vienīgi no savas dzimtenes uzdevumiem, kamēr pie mums Baltijā nevar pārtikt pat neviens vienīgs mākslinieks no savas mākslas vien. Bet te arī jāievēro somu siltā dalība pie visa, kas attiecas uz pašu dzimtenes mākslu un jāatzīst viņu veselīgā attīstītā garša, ar ko tie pierāda, ka viņi pareizi saprot vērtēt mākslas nozīmi priekš savas dzimtenes.

„Mūsu lasītājiem, saka Rozentāls, šī nozīme vēl jāpaskaidro. Mums jāzina, ka soms to, ko viņš ziedo savai mākslai, netur vis par zaudējumu, bet par taupību. Viņš zina, ka šis augošais vilnis, šis sajūsmotais virziens priekš dzimtenes mākslas ir viņu bagātība. Viņš zina, ka tie simti kluso mākslinieku, kas dzīvo gar viņu ezeriem nav vis viņa liekēži, bet viņa labdari, kas viņu pamazām atrodina no visa svešā, pārspilētā un tapinātā. Viņi pamazām vada un iejūsmina savus brāļus pie vienkāršības un dabiskuma. Kad darbīgās tautas mantas stāvoklis pamazām sāka vairoties un līdz ar to — kā tas visur redzams pie jaunām tautām — ļaužu raksturs sāka maitāties, tiekdami uz mīkstu baudu dzīvi un tukšām ākstībām, tad mākslinieki stāvēja klāt un rādīja ceļu uz cēlākām, augstākām baudām. Tie aizrāva viņus ar augstākiem ideāliem un dzīves mērķiem, atvērdami viņiem savas dzimtenes poeziju, muziku, savas zemes un senatnes daiļumus. Viņi sāka arī aizrādīt, ka ir nedabiski, nepareizi un neskaisti izlietot savām vajadzībām svešus materialus, ārzemju drēbes vai metālu izstrādājumus. Viņi pierādīja, ka var no dzimtenes priedes un bērza iztaisīt jaukākās mēbeles un ka vietējais granīts ir visdaiļākais, stiprākais un vislētākais būvmaterials. Un viņi iemācīja tautu ražot tik pat labas vai vēl labākas lietas, nekā tās, kuŗas saņēma no ārzemēm par dārgu naudu, kas tur aiziet noplicinādama tautu un nenesdama nekādu svētību. Un

No dievkalpošanas
Ringolda Mengēļa kga kolekcija

Au sortir de la messe
Collection de Monsieur Ringolds Mengēlis

sekas bij, ka tas, ko tauta samaksāja par savu mākslu, viņai desmitkārtīgi atlīdzinājās. Tie miljoni, ko tauta senāk aizveda uz ārzemēm par visai šaubīgām „kulturas precēm“, tagad jo dienas jo vairāk paliek pašu zemē par daudz teicamākām lietām un pašai tautai par slavu. Un jau pamazām pienāk laiks, kur viņa to, kas tai pārāks, varēs izvest uz svešām malām, uz barbariem, kuņiem nav nekā sava. To saprot un zina Somijas tauta un no tā nāk viņas cienība pret saviem māksliniekiem un viņas sajūsma priekš visa, kas pašu ražots, priekš savām lietām un savas mākslas.“

Lai mēs savas nacionalās mākslas kopšanā neatkārtotu vecas kļūdas, Rozentāls griež vērību uz dažām svarīgām parādībām Somijā pēc kareļu pirmatnējo būvju un dekorāciju pētīšanas.

„Visa tauta priecājās, ka nu būšot reiz rokā sengaidītais somu stils; un šos materialus nu lietoja, kur vien iespējams: pie būvēm un dekorācijās, un mājrūpniecības produktus izstādīja visos veikalos. Bet viss tas, diemžēl, drīz vien izrādījās kā jauks sapnis, kuņam bij ātri jāizgaist, kad izcēlās šaubas, vai tas viss patiesi ir pirmatnēji somisks. Tik pat amatnieciski ražojumi, kā tautas dzeja un vietu teikas rādījušas, ka nav nekas jauns zem saules, ka tās tapinājušas viena tauta no otras un katras tautas uzdevums tikai bijis, tās pavairot un pielīdzināt savām vajadzībām. Arhitektus ātri vien atvēsināja ieskati, ka vēl nava piedzīvots, ka dekoratīvi ornamentī vien jau būtu pietiekoši, lai uz tiem radītu būvju stilu. Par pamatu tādām aizvien bijuši vai nu jauni konstrukcijas principi, vai pārmaiņas telpu samēros. Kareļu būves neko citu nevarēja dot, kā tikai dekoratīvus motivus. Jau tādēļ, ka viņu būves bij tikai no koka, tās nevarēja noderēt par paraugiem mūķa arhitekturai, bet tikai vasarnīcām, kioskiem, izstāžu būvēm — ar vārdu sakot, visur, kur bij prasījums tikai pēc ārēja izskata. Apaļi notēsti balķi, kuņiem izgreznojumi pielikti galvenās konstrukcijas vietās, stūķraini vai apaļi logi un rāmji ar ģeometriskām līnijām un riņķiem izgraizīti, nesēji stabi ar apsitumiem bāzēs un kapiteļos, vai ar izgrieztu dekorējumu. Šis būves stils prasa labu materialu un rūpīgu apstrādāšanu, jo pie

tā neko nevar apslēpt un viņa lietošana bij teicams veselīgs darbs jau tādēļ vien, ka tā izskauda italiešu stila laikmeta bezgaršīgās, nevajadzīgās ārišķības un blēdīgās imitācijas, un jaunie arhitekti, kas ar sajūsmu bija šai lietai nodevušies, tai ziņā izdarījuši tīrīšanas darbu, kas nav diezgan augsti vērtējams. Viņš izdarījis savu daļu mākslas atbrīvošanā un tagad, var sacīt, jau pieder pagātnei. Bet atkal top minēts kāds cits, jauns stils. Šis nedibinās uz kādiem sevišķiem paraugiem, bet izaudzis no sava laikmeta un tautas gara virziena. Vēl viņš gan atrodas savas attīstības sākumā, bet var sacīt, ka tas ir vairāk tautisks un atveļ plašāku lauku individualai darbībai. Ka šī kustība mērķē dziļāki un tiešām trāpījusi kautko somiski īpatnēju, liecina viņas ātrie un plašie panākumi. Arī šoreiz tā iziet no gleznotājiem, no A. Gallena, kuŗa mākslā ar šo gadsimteni sākas liela pārmaiņa. Viņš bijis stingrs naturalists, bet tāpat kā viņa biedri literatūrā un muzikā, pārgājis uz romantisma un simbolisma ceļiem. Tērpjot dievu mītus un teikas gleznieciskā formā, Gallens cenšas saistīt senatni ar tagadni un vadīt somu tautu un mākslu uz viņas pirmatnes avotiem, dzert jaunu dzīvību un spēku. Pilnīgā saskaņā ar teiksmu vielas pirmatnējo raksturu attīstās arī viņa izteiksmes forma: sintetiski vienkārša, dažkārt pat primitīvi rupja, bet aizvien spēcīga un veselīga. Bet lai pilnīgi iesniegtos tautas iekšienē, lai iedzīvotos un stātos intimākā sakarā ar dabu, viņš aizvelkas uz vientuļu zemes stūri, uzceļ sevīm māju no stipriem baļķiem, kas, it kā pirmiemītnieku būves, liekas taisīta nevien siltuma uzturēšanai, bet it kā aizsargāšanai no meža zvēriem un ienaidnieka uzbrukumiem.

„Nevar jau diezgan vien pretim cīnīties visām tām niekulībām, kribekiem un sasmalcinājumiem, kas tik visai pārņēmuši mūsu dzīvi un apkārtni un padarījuši mūs pašus glēvus un maziskus. Un nav ko bailoties, ka šī cenšanās pēc primitīvās vienkāršības un spēcības varētu nosvērties uz rupjumu un tūlību, kā tas šur tur pamanīts pēdējos gados zīmētās mēbelēs, kas liekas nekustināmas savā masīvā neveiklībā un saviem smagi taustāmiem apkalumiem

Saldus dārza
E. Forsel-Rozentāla kdzes 1920. g.

Dans le jardin de Saldus
Collection de Madame Forsel-Rozentals

un engēm. Tās arvien vēl tūkstoškārt veselīgākas, praktiskākas un estētiskākas, nekā viss tas nervu slepkavīgais dekadentisms vai tā barbariskā nemāksla, ar kādu mūs apkrāvis līdzšinējais epigonisms.

„Cik šinī virzienā nāk uz bezbēdīgu, patvaļīgu mākslinieku untumu birkas un cik tam būs ilgāks mūžs nekā jebkuŗai dienas modei? Kas šinī mākslā ir iespaids no citurienes, cik liels ir individualais ielikums un cik tur tāda, kas sniedzas līdz tautas nacionalās jušanas pamatiem? Ar vārdu — vai šij kustībai pārejoša nozīme, jeb tā dibināta uz stipriem veselīgiem pamatiem un nemitīgas attīstības spējīga? Uz to es varu atbildēt tikai ar aizrādījumu, ka šinī kustībā nav nedz tā ārīgā nacionalisma, kas savā laikā maskojās ar tautiskām formām un ar to jau domāja būt panācis tautisku stilu, nedz arī svešo, pagājušo laiku stilu kopistu, bet viņā darbojas mākslinieki ar visai daudz patstāvības, personības un individualām dāvanām, kas savos darbos negrib vis atgremot mākslas vēsturi, bet radīt veselīgu, jaunu mākslu. Un viņi saņem savus iespaidus no visurienes, kur vien tie atrod ko derīgu un labu — tiklab no asiriešiem, no angļiem vai amerikāņiem un, ne mazāk, no somu pašu vecās mākslas, ar kuŗu tie stāv jo tuvā sakarā un kuŗu tie nevis kopē, bet taisni pārveido pēc sava laika vajadzībām un garšas, kas savukārt attīstījusies uz šīs tautas gara studiju pamatiem. Te tad arī meklējams iemesls, kādēļ šī māksla atradusi tik stipru atbalsi Somijas tautā... Somijas jaunie arhitekti cenšas pēc spēcīga, dzīva ansambļa iespaida un mazāk pēc simetrijas, uz ko lika svaru renesanses būvēs... Uz vispārību un tikai uz lielu kopiespaidu aprēķināta ekspresivitāte, man rādās, tā vienīgi pareizā mūsu laikos... Šī tehnika izaugusi iz pareiza sajūtuma, ka lielā modernā pilsētā, kur ļaudis steig dzīgi kustas un iet, reti kad vaļas, vai pat nemaz nav iespējams aplūkot kādu ēku visos sīkumos un ļaudis dabū baudīt tikai ēkas galveno siluetu un lielās noteicošās līnijas. Un visas ielas gleznā katram namam par sevi tikai detaļa nozīme, un no tāda plašāka redzes stāvokļa nama estētiskā vērtība atkarājas vienīgi no tā, cik

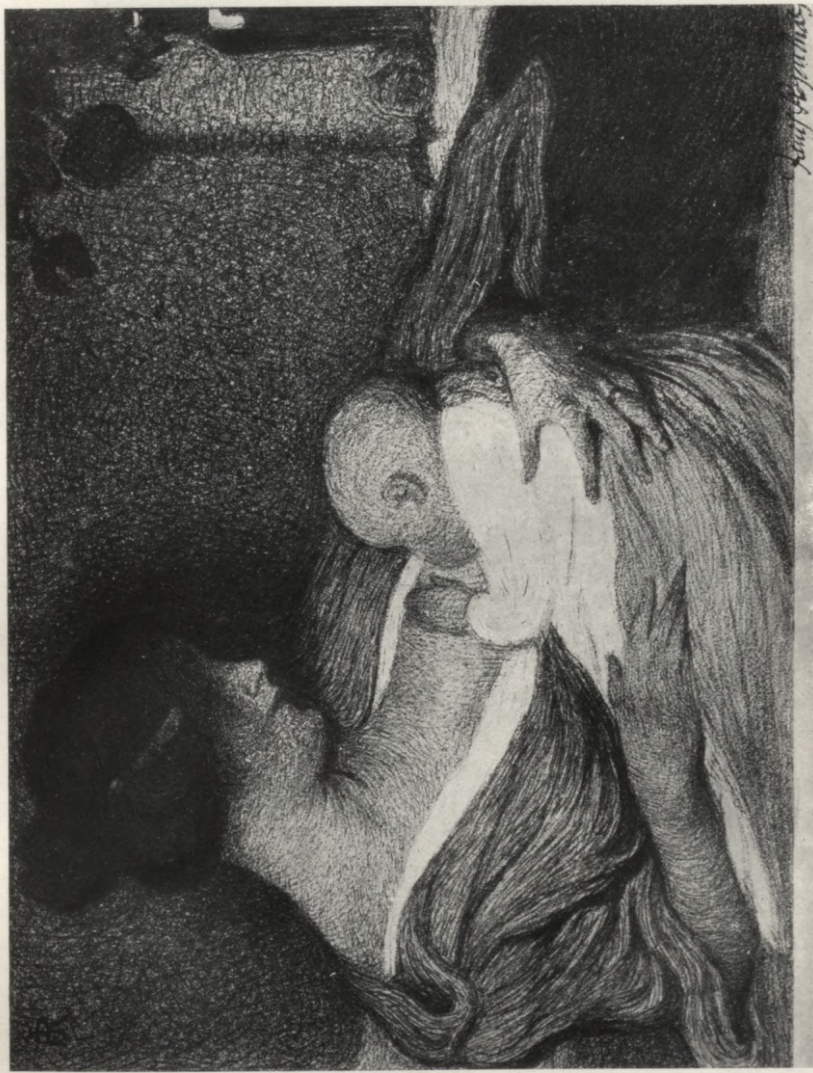
tas izteicas impresionistiskā virzienā. Bet XX. gadsimtenis jau sāk iedziļināties uzkrātās bagātībās: viņš tiecas uz sintezi, kāda sevišķi spilgti redzama eģiptiešu un vispār primitīvā mākslā, kuŗu agrāk pavisam nesaprata un uzskatīja par kādu zemāku mākslas attīstības pakāpi. No Francijas tāda meklēšana izplešas arī uz citām zemēm, pieņemot dažādas blakus nokrāsas un pārejot dažādos nozarojumos zem dažādiem nosaukumiem. Rozentāls ar šādiem centieniem iepazīnās iedziļinoties Somijas mākslā, kuŗas priekšstāvji no Francijas pārveduši lielu mākslas izpratni un ar retu nopietnību to pielietojuši savā zemē savas individualitātes un nacionāla gara izcelšanai. Nacionālai mākslai nepieciešama sintezes meklēšana. Te nepietiek tikai ar dzimtenes ainavām un tipiem — viņas tagadni, bet jāieslēdz arī viņas tuvā un tālā senatne. Savedot kārtībā visus šos elementus, šis centiens tiecas pāri gleznas rāmim, piegriežot lielu vērību arī istabas dekoratīvam elementam, izmetot visu lieko un kalpinot visu lielākai vienībai.

Plašos vilcienos Rozentāls tēlo ceļu no haosa uz augstāko kārtību un vienību, runādams par Beklinu.

„Pelēka pirmkrēsla vēl pārklāj nule kā radīto zemi. Pirmā rīta ausa blāzmojas pār topošo pasauli. Elementi vēl nav nošķiroti: kaucošas vētras un negaisi — ūdens un uguns drūzmējas haotiskā rīteklī un jauca viens caur otru niknā, varenā cīņā. Neganti pikti elementargari plosās trakā kaujā un mētājas ar klintsbluķiem. Dabas spēkiem vēl nav ierādītas savas robežas, vēl viņu kaislības nav ievaļātas un nokārtotas — visur vēl valda patvaļība, šausmas un briesmas. Bet prātīgie spēki ar laiku ņem pārsvaru. Titanus un lapitus — elementaros milžus — pārspēj dievu gudrība. Kārtība un likumība attīstās virs zemes.“

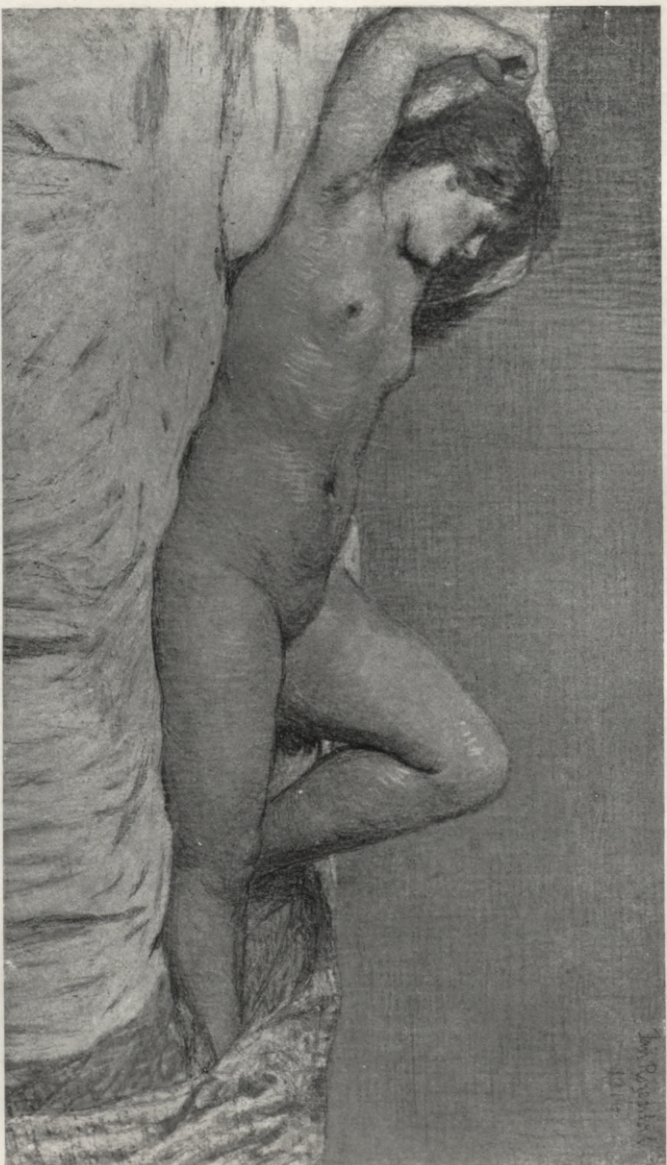

Jan Rosenthal.

Māte ar bērnu (krāsaina litografija).

Mère avec son enfant (lithographie).

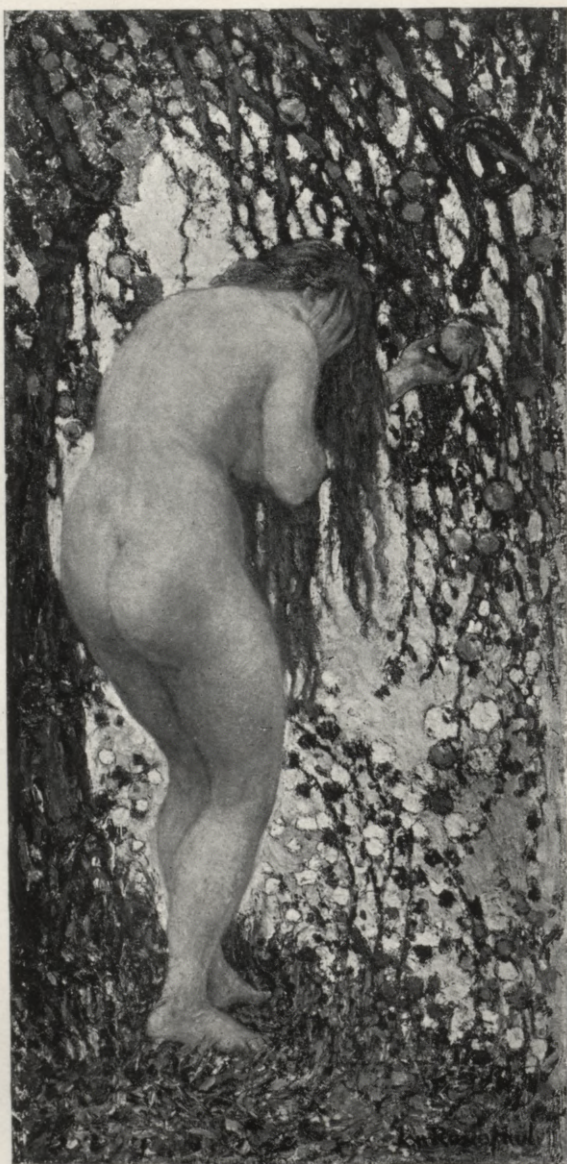
Akta zimejums.

Pose (dessin).

Parāḍṭba.

Apparition.

Ieva.

Eve.

ROZENTĀLA TĀLĀKĀ DARBĪBA; VIŅA PERSONĪBAS UN MĀKSLAS RAKSTURS

Daudz zelta vārdu varētu sacīt par Rozentāla personību. Bet viņš nemīlēja vispār gleznu un arī portreju tulkošanu vārdos. Arī šķanīgās frazes lielo vīru biogrāfijās — diezgan vājas šo personību tulkotājas. Daudz pareizāku raksturojumu sniedz vārdi, kurus lietojam savus līdzcilvēkus un viņu darbus attēlojot. Lai gan tik attīstīta un spilgta personība, kāds bija Rozentāls, spēj iejusties citu stāvoklī, tomēr, no otras puses zināms, ka katrs spožs priekšmets sevī atspulgo apkārtņi to pārradīdams „pēc sava ģīmja un līdzības“. Sevišķi skaidri, liekas, Rozentāls savu personību projecē runājot par viņam tuviem somu māksliniekiem, tāpat kā savu nacionālo ideālu viņš gaiši tēlo raksturodamš somu tautu.

Par Edelfeldu, ar kuŗa mākslu Rozentālam daudz kopīga, tas saka: „Viņš aizvien pratis izsargāties no tā mūklāja, kuŗā pa lielai daļai iestieg visi veiklie virtuozī — no tukša rutinisma . . . Viņš ir pirmais no somu gleznotājiem, kas ieguvis pasaules slāvu, ne kā celmlāuzis — tāds bieži vien visā savā dzīves laikā nedabū pieredzēt pasaules atzinību — bet kā tāds, kas to, ko pionieri atrāduši un izcīnījuši, pratis labāku darīt un attīstīt . . .“

Eero Jārnefeldu Rozentāls atzīst kā: „Apdāvinātu ar bezgala asu aci priekš visa raksturiska un būtiska . . . Viņš ir viens no pirmiem, kas izgāja pēc diženas, raksturojošas vienkāršības formās un krāsās, gandrīz līdz puritaniskam skarbumam un patiesīgumam. Ar savu caurredzošo skatu viņš bīstams portretists tiem, kas labprāt maskojas. Viņa ģīmetnēs un tēlos taisni tā vien jūt to smaidošo sirdsprieku un tās vīpsnas, ar kādām te maķenīt pastrīpotas dažādas smieklīgas modes un rakstura īpašības. Bet pie tam šis prieks nav ļaunprātīgs, žultīgs sarkasms. Jārnefelds nav šāursirdīgs,

sarūgtināts karikaturists, bet, lai gan stingrs, tomēr cēli domājošs labsirdīgs mākslinieks... Atkratīdamies no tradicionāla iespaida, viņš mazāko lietišķo zīmē pēc dabas, mēģinādams atrast katram gleznieciskam tēlojumam īpatnējo stilu, nelūkodamies uz to, kā tādi vai līdzīgi motīvi līdzšim tēloti*). Viņa darbi tāpēc arī izliekas tik vienkārši, paši par sevi saprotami, naivi un nemāksloti, ka viņu sižets pilnīgi sedzas ar izteiksmes formu — tādēļ, ka šī izteiksmes

forma un tehnika izgājusi no paša priekšmeta un nevis tur no ārienes ienesta, ar varu uzspiesta. Kā visas īstas mākslinieku dabas, Jārnefelds bija ļoti daudzpusīgs un tikpat oriģināls un spēcīgs ģīmetnes un figuru gleznās, kā laukskatos un dekoratīvos darbos.“

Bet cik līdzīgu atsaukumi atrodam Latviešu enciklopediskā vārdnīcā par Rozentālu, kur iet runa par to, ka viņš pieliek „roku gandrīz pie katra kultūrela pasākuma un parādīdams te tādu pat daudzpusību, kāda redzama viņa mākslā. R. tik pat labi pazīstams kā portretists, tā žanrists, sevišķi savas darbības pirmajā laikā, vai peisažists,

kuņš arvien cenšas pēc svaiguma un spēka savā noskaņotā krāsu izteiksmē.“

Raksturīgi, ka par Gallenu Rozentāls atzīmē: „Tādas bagātas un ģenialas dabas, kā Gallens, pastāvīgi uzņemdams jaunus iespaidus, nevar aprobežoties ar kaut kādu vienuspusīgu specialitāti. Viņa dzīva dalība un interese pie visa cilvēciskā dzenas pēc jo daudzpusīgas izteiksmes. Viņu lielā mīlestība pret cilvēci, pret savu tautu dara tos atklātus, derīgus un spiež tos izteikties un izdalīt apkārtnei

*) Salīdz. sākumā minēto Igora Grabara atsaukumi par Rozentālu „Нива“.

Princese ar pērtiķi
(Rozenlāla atkārtojums)
H. Līepiņa kga īpašumā

Princesse avec son singe
Copie de l'auteur
Coll. de Mr. H. Līepiņa

savas sirds bagātības. Šādas ir īsto mākslinieku, patiesu augstdzimīgo dabu pazīmes.“

Daži Rozentāla centieni un rakstura vilcieni viegli izlobās arī no viņa atsauksmēm par Ādamu Alksni.

„Ir šķīstas, smalkjūtīgas dabas, kuŗām nav vajadzīgs pašām līdz kaklam iebrizt netīrumu bedrē, lai zinātu, kā tā ož. Viņu māksliniecība taisni caur to dabū savu svaidījumu, patur savu jaunavību, sajūsmas spirtumu un cēlumu, ka viņa uzturējusies tīra no visiem traipiem . . .

„Nepieticība ar kaut kādu vienusīgu panākumu, sava darba pilnīga nevertēšana . . . tas ir dziļdomīgo, pārlieku apzinīgo un godbijīgo cilvēku raksturīgas īpašības. Viņi — taisni pretējs ekstrems tai ļaužu sugai, kas pie mums totiesu, diemžēl, pārāk izplatīti un pazīstami. Tiklab mākslas, kā literatūras laukā jo dienās jo vairāk tīri bailīgā kārtā mums sarodas nezāles, kas taisni ar savu auglību draudē noslāpēt labākos stādus, vai sasmacināt un padarīt viņiem riebīgu viņu apkārtni. Pārāk daudz mums tādu, kas jo mazāk jēdz — jo vairāk plātās . . .“

Rozentāls praktikā bij asprātīgs runātājs, bet teorijā — it kā runāšanas pretinieks, lai gan īstenībā necieta tikai „runāšanu runāšanas dēļ.“ Kādu tematu iekustinot viņš sākumā enerģiskāki sāka vilkt cigaretes dūmus un meta pa retam nenozīmīgus vai maz nozīmīgus vārdus: „ko ta . . . kas ta . . .“ tad pārgāja uz atsevišķām domu dzirkstelēm, kamēr beidzot viņa valoda raisījās plašā un ilgā nepārtrauktā plūdumā. Viņš bija labs ļaužu pazinējs, kuŗus tas ļoti ātri un oriģināliem vārdiem prata raksturot. Par mūsu māksliniekiem viņam arvien bij interesanta, asi raksturīga un bieži ne visai glaimojošu slēdzienu kolekcija. Pret iesācējiem viņš bija ļoti laipns, pat tēvišķīgi sirsnīgs, arvien atgādināja gaidāmās viņu lielās grūtības, bet turpat nereti nopirka kādu vairāk izdevušos no aiznestām studijām. Būdams smalkjūtīgs pret citiem, viņš to pašu ne mazākā mērā atprasīja. Par visu vairāk Rozentālu uztrauca tukšā bramanība un pietātes trūkums.

Somija Rozentālam arvien bij ilgu zeme. Liktenīgi tas, ka somu

„senatnē pēc teikām un archeoloģiskiem pieminekļiem vērojot, rādās kalējs bijis augstākais attīstītākais un cienīgākais amats un kalējs Ilmarinens Kalevalas teikās ir dieviem līdzīgs, pārdabiskām mākslas spējām apdāvināts varonis. Un arī vēl tagad kalēja māksla pie somiem augstā cieņā.“ Neizprotams magnets arvien uzturēja dziļu simpatiju starp somu tautu un mūsu kalēju — mākslinieku. Vasaras brīvlaikā no akadēmijas uz dzimteni atgriežoties, Rozentāls bija spiests līdz pēdējai iespējai sašaurināt izdevumus. Tādēļ no Pēterpils līdz Rīgai viņš parasti ceļoja pa jūru ar kādu preču kuģi. Brauciens vilkās daudzas dienas un bija nogurdinošs, bet sniedza arī daudz ierosinājumu; sevišķi brauciens caur Somijas līci. Vēlāk Rozentāls kopā ar pazīstamo mūsu skatuves darbinieku Pēteri Ozoliņu devās ilgākā ceļojumā pa Somiju un cītīgi mācījās somu valodu. Vispasaules izstādes laikā, 1900. gadā līdzī profesora Kuindži audzēkņiem Rozentāls aizbrauc un Parīzi. Arī tur viņu sevišķi pievelk Somijas izstādījumi. Neilgi pēc tam Rīgā pie Grosvaldiem viņš iepazīstas ar daudzapsološo somu dziedātāju Elli Forsel jaunkundzi, kuŗa koncertēja Latvijā un bija nodomājusi braukt uz Ameriku. Izrādījās, ka jaunā māksliniece arī bijusi izstādes laikā Parīzē un dzīvojusi Rozentālam tuvos kaimiņos. Sarunas arvien raisījās interesantākas un drīz abi mākslinieki bija sirsniņgi draugi. Liktenim, zināms, nevarēja pretoties, un pievilcīgā somu lakstīgala, kuŗa bija cieši apņēmusies savu dzīvi upurēt muzikai, pazaudēja ilgas pēc Amerikas un palika par mūža draudzeni mūsu daiļniekam. Rozentāls savu dzīves biedreni gleznojis daudzās portretjās un kompozīcijās. Viņiem abiem lieli nopelni somu un latvju tautas tuvināšanā.

Līdzšim Rozentāls it kā bija sadalījies trīs daļās: Saldū, Rīgā, Pēterpilī. Tagad viņš galīgi koncentrējās Rīgā. Jaunais pāris kādu laiku dzīvoja Pārdaugavā, bet Rozentālam kā portretistam tas bij diezgan neizdevīgi: rets pilsonis varēja uzņemties neērtības, mērīt tālo ceļu, lai pozētu viņa darbnīcā. Sakarā ar to arī materialie apstākļi nebija spīdoši, bet dzīves prieka arī te netrūka. Daudz

pacilātu brīžu, daudz ierosinājumu Rozentāls guva savās „otrās mājās“ — kā viņš sauca Augusta Dombrovska Tēva viesmīlīgo dārzu, kuŗu bieži apciemoja patriotiski noskaņotie latvju inteliģenti ar savām ģimenēm un patīkamā sabiedrībā pavadīja ne stundas, bet dienas un nedēļas. Starp viņiem bieži atradās arī Olavs, Kreicbergs, prof. Vītols, Jaunkalniņš u. c.

Ap 1903. gadu arhitekts Pēkšens uzcēla skaisto māju Alberta ielā un neaizmīrsa izbūvēt Rozentālam darbnīcu, kur mākslinieks pavadīja savas darbības galveno periodu. Šī darbnīca ar laiku attīstījās par jaunu inteliģences centru. Pastāvīgs viesis te bij Rūdolfs Blaumanis. Viņš ar Rozentālu sevišķi labi sapratās un beidzot pārgāja pie viņa pilnīgi uz dzīvi. Ik rītus Blaumanis garos svārkos un mīkstās tupelēs, kā dzīva statuļa, lēni pa istabas trepēm uz leju kāpdams lasīja Rozentālam priekšā savu svaigāko ražojumu un kafiju dzerot abi smējās un priecājās bez gala. Bet pēc pusgada Blaumanis uz īsu laiciņu aizbrauca uz Ērgļiem, kur bij pāraukstējis un nopietni saslima. Rozentāls gan reizu reizēm apjautājās, kādēļ viņš tik ilgi kavējas, bet Blaumaņa dienas jau bij skaitītas: viņš pie sava drauga vairs neatgriezās.

Arī daudziem citiem ievērojamiem mūsu kultūras darbiniekiem Rozentāla darbnīca bija mīļa.

„Rozentāla dzīvoklis Alberta ielā,“ saka Dr. M. Valters, „bija gaišākais, noskaņotākais visā latviskajā Rīgā. Būt ciemā pie R. —

sevišķi augšā, darbnīcā, ar maigo jumta gaismu — aplaimojoša priekšrocība. Ciemiņu, kas neprasija ceremonijas, R. dažkārt pieņēma arī darba stundās. Tas varēja sēdēt uz platā dīvana un aizmirsties interesantā sarunā, varēja arī klusi pazust darbnīcas nišās un izcilāt un apskatīt tur atrodamās bagātības: vai jau pabeigtas gleznas, skices, vai arī senus pusaizmirstus darbus, atkārtotus mēģinājumus no dažādiem motīviem, kuņiem nebija lemts tikt pie skaidrības un nobeigtības. Un varbūt taisni tiem piederēja mākslinieka grūtākās šaubu un cīņas stundas. Varbūt tiem bija jāpateicas par to, kas bija kļuvis pie pilnības, bij izdevies. Atpūtas brīdi R. prata svinēt kā reti kāds. Tā vienkāršā, bet māksliniecišķi noskaņotā telpa Rozentāla dzīvoklī, reizē bija zalone, ēdamā un dzīvojamā istaba, kur R. pavadīja dažu brīvu stundu savā ģimenē un draugu vidū... Viesmīlība pie R. bija tik silta un apgarota, ka te mācījos saprast, kādēļ mūsu senči viesmīlību par augstāko tikumu turējuši. Daudzpusīgs kā R. talants arī viņa personība staroja bagātās krāsās. Lai aizķēra kādu tematu gribēja, nekur R. neizrādīja vēsumu, vai vienaldzību. Arvien ieinteresēts, dziļumā urbdamies, izteiksmi meklēdams dažreiz saraustītos teikumos, dažreiz pat palikdams skarbs... bet skarbumā bija jaunības svai-gums, ass spriedums un īpatnējas domas. R. bija cīnītājs un viņa dzīves atziņa gaiša. Drosme, darbs, neatlaidīgs darbs — tā bija viņa ticība. Tās īpašības viņš cienīja arī pie citiem, vienalga, vai kāds būtu strādājis mākslā vai citā arodā. Mākslā neatzina glēvulības; gaudošanos par apstākļiem, lētas „sajūsmas gleznas“, raudulīgus pantus. Negribēja nekā zināt no tiem, kas nebija gatavi riskēt simtas neizdevības viena sprausta mērķa, viena ieguvuma dēļ...“ Nomanīdams kautkur nupat minētās pazīmes Rozentāls bij gatavs šķēpus lauzt. Tā zināmai „Tragedijai“ viņš veltīja daudz asu pārmetumu.

„Noskatoties J. Jaunsudrabiņa nule kā uzvestā dramā „Tragedija“ un dzirdot sirsniņos aplausus no mūsu rožainās jaunības pilnās zāles, man uznāca bažas par mūsu jauniņās, tik spilgti uzplaukstošās

Rozentāla un kundzes dubultiportreja
Rīgas pilsētas mākslas muzeja

Portrait de Rozentals et de son épouse
Au Musée des Beaux-Arts de Riga

mākslas tuvāko nākotni. Dramā tēlotas mūsu jauno mākslinieku ciešanas, cīņas un traģiskie konflikti rāpjoties uz stāvā Parnasa augstumiem. Pirmkārt, attiecoties uz lugas vispārīgo koncepciju, man jāvaicā: vai tad tiešām šie negatīvie tēli mums vēl nav apnikuši, un otrkārt — vai tad patiesi mūsu jaunībai tik maz pozitīva spēka apziņas, ka tā sevi ļausies ievilināt šinīs purva tekās, ka viņa šie izklāstītiem uzskatiem aplaudē?! Vai tiešām šai lugā izteiktie uzskati lai būtu tie, kuŗiem jānoteic mūsu mākslas attīstība?! Tā būtu svarīga un atbildīga loma. Un tā kā kritiski un sevišķi dramatiski darbi var darīt jo lielu un tiešu iespaidu uz viņu saņēmējiem, tad daudz lielāka arī viņu autora atbildība, nekā pakavējoties maigu glezniņu un sīkas līrikas birstalās, kur mazāk var noziegties, tādēļ vien jau, ka tās kā aprastākas parādības mazāk ievēro. Šādi mākslinieki, kā minētā dramā tēlotais Jānis, nevar un nedrīkst iegūt mūsu simpatijas, kautgan autors, acīmredzot, to vēlējies, jo tie nevien garīgi aprobežoti un vienpusīgi tiepšas, bet arī kaitīgi biedri saviem līdzkaŗotājiem, jo viņi tos diskreditē un ar savu neizbēgamo katastrofu pavairo kopējā ienaidnieka gāviles un paštaisnību.

„Es izgāju no minētās lugas ne tāpēc, lai apspriestu viņas dramatisko vai literarisko vērtību — te, man liekas, viņa nav bez nopelniem (lai varbūt citādā ziņā, nekā domāts), jo tā rāda visai raksturīgus tipus iz mūsu jauno mākslinieku aprindām — bet tāpēc, ka man dara rūpes šie izklāstītās idejas. Šādu Jāņu mums ir diemžēl daudz par daudz visos mākslas arodos. Viņu prototips pat nebūt nav latvisks: viņš pie mums iezadzies no Krievijas lielpilsētu jumtu istabiņām un studentu mitekļiem. Es viņus labi pazīstu, un tiešām man jāsaķa — šie nav tie lietas koki, iz kuŗiem drāž māksliniekus. Pirmajos studiju gados, kad prasības pret viņiem vēl nav diez cik lielas, viņi mēdz dot cerības, un tad biedru uzslavas tos pastiprina viņu iedomās par savām iedzīmtām mākslinieka spējām un savu iekšējo vērtību, un tie drīz vien pārliecināti, ka ar tām jau pietiek kalnus gāzt. Viņu pašlepnība un pašaušanās uz savu visvareno ģeniju tiem liedz nopietni un pamatīgi nodarboties ar savu tiešo

priekšmetu, to pētīt un neatlaidīgi vingrināties savos izteiksmes līdzekļos. Kad pēc tam viņu bērnišķīgie darbi neatrod cerēto piekrišanu, tie nemeklē vis vainu sevī, savā neprašānā... Pa lielākai daļai viņi ir nesaprašanas upuri, kas no mākslas bija domājuši kautko pavisam citu, nekā tā īstenībā ir. Tos raksturo viņu uzskatu un ideālu neskaidrība, fantomība, viņu nespēja turēties uz zemes un atzīt mākslas stingri konkrētos pamatus. Badu ciezdami tie pastāvīgi prāto par idejām, kuŗām nav nekā kopēja ar viņu mākslu. Viņi pastāvīgi sajūsminās par to, ko tēlot, bet pats tēlošanas process — pati īstā māksla — tiem izvilina nopūtas, it kā kāds spaidu darbs. Viņi eksponē savu skatienu aizvien kautkur telpā, bet nevis uz audekla vai papīra; tie necīnās ar materiju, kuŗas uzvarā viņiem rastos jauns dzīves prieks, cerība un augtu jauni spēki, bet nokaujas ar murgiem... Censties kautcik objektīvi novērot apkārtējo dzīvi un izprast savus līdzcilvēkus, — priekš tam viņiem nav acu, jo tās viņi rīko vai nu uz mākoņiem, vai uz savu sažultināto iekšieni, lai tad, ar viņas šķidrumu apšķaidītas, tās paceltu uz savu apkārtni. Protams, ka tad viss rādās aizsmacis un nejēdzīgs, un žēlastību tad atrod tikai tie, kuŗiem vai nu tāpat klājas kā viņiem, vai par kuŗiem nekā nezina. Pie šā gadījuma es tikai gribētu uzsvērt, lai mūsu jaunie mākslinieki, sevišķi gleznotāji, nepiemirstu pašu pirmo mākslinieka atziņu: ka jūsmu stiprums vēl nav tēlošanas spēja, un gara dziļums vēl nav mākslinieciska jušana; jo jūtas ir visiem cilvēkiem, kamēr tēlošanas spēja ir tā īpaša dāvana — vest saskaņā ar kādu jūtu vērtību tos elementus, no kādiem jebkuŗa māksla pastāv. Šī jūtu vērtību saskaņā vešana ar attiecošas mākslas tīri tehniskiem elementiem ir pati māksla... Visi tie glezniecības elementi: materials, kompozīcija, modelēšana, līniju sistema, krāsas un rīcības veids jāstudē ar lielāko rūpību, pastāvīgu mēģināšanos, pētīšanu un kombinēšanu. Tāpat arī jātop skaidrībā par iespaidu cēloņiem un viņu parādību likumību. Jo par to jābūt katram māksliniekam skaidrībā, ka māksla nav nekāda no debesīm nolaidusies būtne, kas kautkuŗam sapņu pantiķim uzskūpstā ģenija oreolu, viņa ir īsta apaļa zemes

meita, kas smejas par mūsu platoniskiem mīlestības apliecinājumiem: viņa prasa konkrētus uzmanības pierādījumus. Māksla ir intensīvu pūļu un dziļas smadzeņu darbības rezultāts. „Māksla ir pati saprašana“, saka Delakrua, un taisni tas atšķir mākslinieku no laja, diletanta, ka mākslinieks izšķīrošās ekspresijas vilcienus neatrod nejauši, bet pateicoties savam mākslinieka prātam. Šis radītāja prāts ir augstākā potence cilvēka dabā un atšķiras stipri no vienkārša mākslas instinkta, kas var piemist kuņģam katram cilvēkam, sevišķi bērnam, un notrulinās, ja to neizkopj.

„Pat lielam ģenijam gan reti laimēsies
Caur dabu tikai un caur instinktu
Līdz neparasti cēlam pacelties:
Jo māksla — māksla ir: kas to nav caurdomājis,
Tas nedrīkst vēl par mākslinieku saukties.
Še nelīdz taustīties: pirms kautko labu rada,
Ir vajadzīgs to skaidri izprast traukties.“

Ģēte.

Rozentāls saviem audzēkņiem pastāvīgi atgādināja, ka jālaužas kompozīcijas un tehnikas noslēpumos. Bet viņš atturējās dot skolēniem gatavas formulas: „Lai paši meklē un paši atrod, tad zinās izpratnē cienīt un uzmanīgi izlietot; gatavo barību iesācēji bieži mīn zem kājām“. Klusēdams par noskaidroto likumību, uz kuņģu viņš mākslas darbu dibina, paviršam novērotājam Rozentāls likās kā „jūtu cilvēks“, kuņģis it kā strādāja neapzinīgi. Bet tuvāka iepazīšanās ar viņa personību, ar viņa gleznām un rakstiem par mākslu — pierāda pretējo. Saprotams, nav arī jādomā, ka viņš strādājis parasti ar iepriekšēju aprēķinu, bet gan ar iepriekšējām zināšanām un ilgstošu apzinību, līdz ar bagātu intuitīvu papildinājumu.

Principā Rozentāls bija individualists un negribēja saistīties ar kādu atsevišķu mākslas virzienu, bet praksē tas viņam nebija

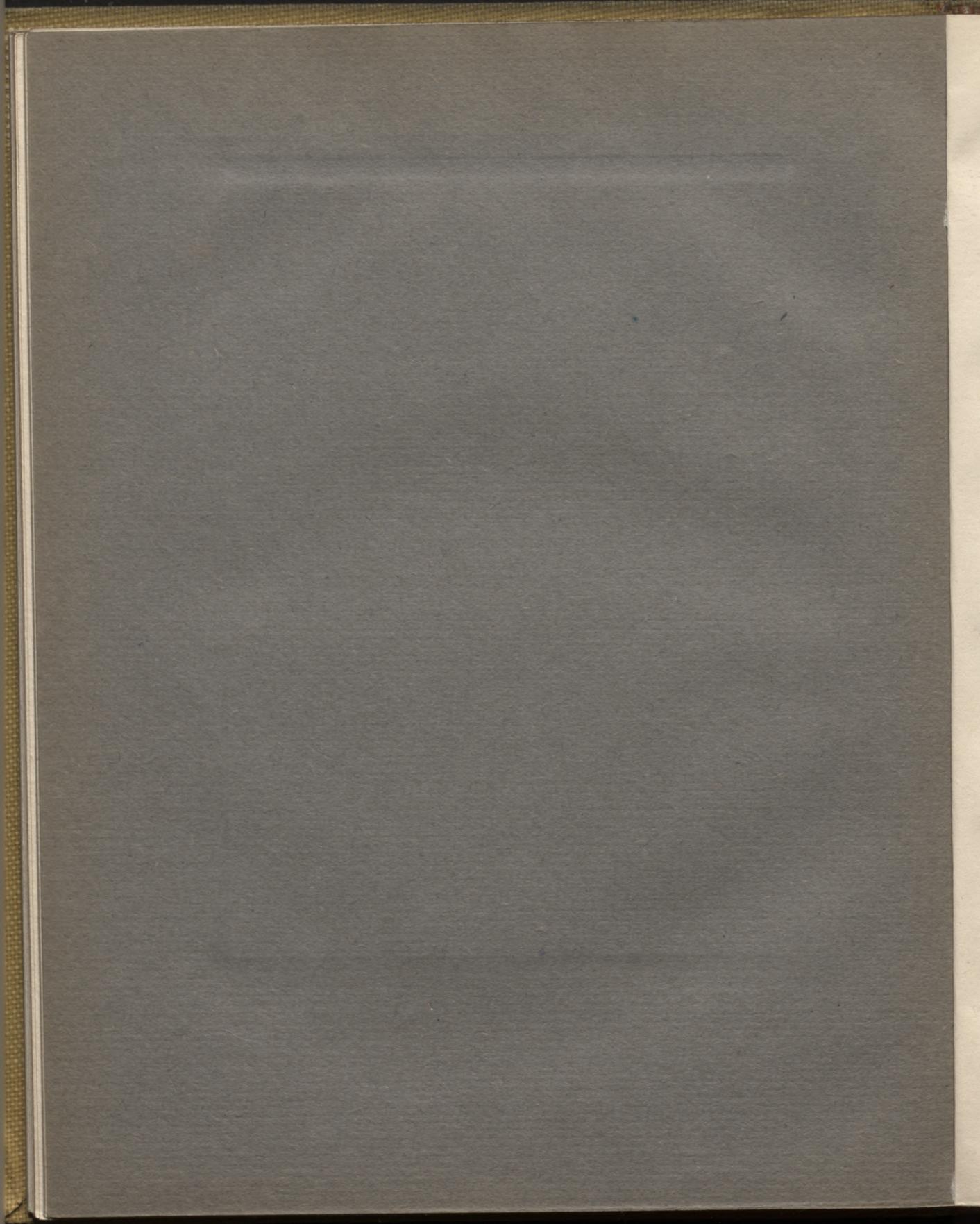
galīgi sasniedzams. Viņa pirmā perioda darbi pieder realistiskam virzienam ar impresionistisku pieskaņu, bet vēlāk šis impresionistiskais elements bieži viņa darbos ņem pārsvaru. Tie dzimuši no iespaidiem, dibinās uz dzīves un dabas novērojumiem, kā „à posteriori“ slēdzieni prātniecībā. Bet doma var dzimt smadzenēs (à priori), kurai tad cilvēks meklē pierādījumus dzīvē vai dabā. Kā prātniecībā, tā arī glezniecībā bijuši un būs periodi, virzieni un virzienu grupas, kur valda vai nu „à priori“ vai „à posteriori“ idejas. Te var blakus nostādīt atradēju un izgudrotāju. Darbi, kuŗi pamatojas uz studijām, Rozentālam bieži izpildīti ar retu meistarību, pat ar virtuozu bravuru, bet no gleznām, kuŗas dzimušas viņa dvēselē un kuŗām tad meklēts piederošais iemiesojums, viņš sākumā uzmetis pavisam naivas skicītes; tās tad reizu reizēm dažādās teknikās vairākos eksemplāros, dažādos lielumos atkal un atkal pārstrādājis un arvien vairāk noskaidrojis un izcēlis viņu dziļāko sintezi. Šie viņa darbi arī ārīgi taisni pretdaļa pirmiem: te nav tehniskās bravuras un brīžiem arī stipri manāmi trūkumi, bet te parādās skaista dvēseles muzika — rafinēts kolorīts, liela kompozīcijas un vispār glezniecības psiholoģisko pamatu izpratne. Arvien vairāk Rozentāls attīsta šo mākslas pusi, bet līdz ar to, saprotams, zaudē no agrākās tehnikas. Te pievienojas vēl tas, ka viņš pus mūža cīnījās ar trūkumu un bija spiests meklēt „maizes darbus“, kuŗus plašākā nozīmē viņš neatraidīja arī vēlāk. Tādēļ par Rozentālu dzirdami dažādi pretrunīgi spriedumi.

Koloritā Rozentāls deva priekšrocību maigiem noskaņojumiem pret spilgtiem, spēcīgiem. Pirmie darbi vairāk ieturēti zelta koloritā (arī dažas no viņa daudzām „Ievām“), bet vēlāk tas izstrādā īpatnēju sidrabainu krāsu noskaņojumu, kuŗš pie visa maiguma tomēr bieži sasniedz metalisku spožumu. No atsevišķām krāsām viņš sevišķi mīloja pīlādžogu sarkano, viegli atšķaidītu. Pīlādžogas bieži redzamas viņa nedzīvās dabas tēlojumos, portrejās un figurālās kompozīcijās. Šo sarkano uz gaiši pelēka pamattona viņš labprāt pavadīja ar dažiem zaļiem un oranždzeltēniem plankumiem.

Māte ar meitu
Valsts mākslas muzejā

Mère avec sa fille
Au Musée National des Beaux-Arts

„Sarkans, dzeltēns, zaļš — tās latviešu krāsas“ — mēdza uzsvērt Rozentāls. Zilie toņi bagātīgi viņa gleznās parādījās pēc ceļojuma 1913. g. (Kapri ainas).

Daudzās Rozentāla figuralās studijās redzam pārdrošus pindzeles vilcienus, bet kompozīcijās viņš ieturēja maigas pārejas un vieglu toņu vibrāciju un bieži ar eļļas krāsām strādāja pasteļu kritu manierē. Piegriezdamies arvien vairāk koloritam, viņš, kā jau visi koloristi, mazāk meklē formu. Bet viņa impresionistiskos darbos („Launags“ u. c.) viņš tomēr formu nezaudē, tiktāl, kā tas bieži gadījās ar impresionistiem, sevišķi — ar viņu jaunāko paaudzi. Kompozīcijā Rozentāls lielu vērību piegrieza plankumu uzbūvei, apvienojot vairākus priekšmetus vai viņu daļas jaunā vispārīgā formā, tā apvienodams galvenos elementus kā krāsu, tā formas ziņā. Šo apvienošanu viņš tik pat rūpīgi turpināja arī nepieciešamos sīkākos plankumos. Sīko plankumu formu viņš mīkstināja vai paasināja, skatoties uz to, vai plankumiņš gaišs vai tumšs. Gaišiem plankumiņiem, kādus piemēram redzam caur koku lapām vai kā saules plankumus zem apspīdētiem kokiem — ir apaļa vai noapaļota forma; to pat redzam parastās fotogrāfijās. Tādēļ gaišs kvadrats vai trijstūris uz tumša fona būs ar noapaļotiem leņķiem, jo ir negrozāms optisks likums, ka gaiši plankumi mūsu acij liekas vairāk piebrieduši, kamēr tumšas formas starp viņiem it kā vājākas, asākas, vidus daļā ierāvušās. Rozentāls savās kompozīcijās to arvien ņēma vērā.

Viņš arvien atgādināja arī, ka katrs priekšmets gan atdalās no aizmuguras plāna un apkārtnes, bet tomēr ir vietas, kur tas pilnīgi salejas ar savu fonu. Šīs vietas tad arī Rozentāls savos darbos rūpīgi pastrīpoja un ieguva ar to reizē stipru reljefu un maigumu, kamēr parasti, vai nu mīkstina konturas — ar ko siluets zaudē spēku, vai — atdala plankumu visās daļās un ar to sasniedz bieži nepatīkamu uzlīmēta, vai izgriezta plankuma iespaidu, kas nepareizi novirza skatītāja uzmanību un neļauj baudīt kolorita un formu saskaņu. Šis Rozentāla paņēmiens iet pretī koloristu speciali

gleznieciskiem centieniem, ko sevišķi izvirzījuši Leonardo da Vinči, Rembrants u. c.

Portreju kompozīcijās Rozentāls nemīlēja virs galvas atstāt lielu laukumu, „kas spiež portreju“, un izstādēs viņš nelika portreju zem otras portrejas, vai zem ainavas.

Rozentāla mākslas sevišķais maigais raksturs vedams sakarā ar vispārīgo tā laika latvju garīgās dzīves raksturu. Kamēr austrumnieki visu mīl tūkstoškārt palielināt — latvju tautas dziesmās bieži dzied par „maziņo“, „labiņo“. Un mūsu ausīm patīkami skan ne tikai Kalniņš, Bērziņš, Ozoliņš, bet arī — Dieviņš. Rozentāla darbības laikā mūsu literatūrā valdīja idilija. Kur vien skaties, kur vien klausies: „mēnestiņis baltsvārcītis“, „sīkie mazie pirkstiņi“, „mazs zaķītis, mazs kaķītis“, „mazā sirmā kumeliņā jāņ pa ceļu pasaciņa“ un sienāzīši sīc pa visām malu malām... Tad nāk marksisms, nīčseanisms, dekadentisms un... nevainīgā, bērnišķīgā rotaļāšanās pāriet individualismā, nacionalā un internacionālā romantismā, no kuņiem Rozentāls izvēlas divus pirmos. Liekas, ka vispareizāk Rozentālu šai ziņā raksturo vārdi, kuņus tas veltī Gallenam: „Un tomēr viņš nav vienpusīgs tautisks priekškaņotājs mākslas laukā. Viņš, kuņa māksla tik plaša un vispusīga, nav nekad domājams par vienkāršu programmas gleznotāju... Viņš uz to nevadīja vis fanatiskā tautiskā šaursirdība...“ Rozentāls centies ne tik daudz āriņi kā iekšķīgi būt latvisks, un to viņš arī sasniedzis, kā reti kāds no mūsu gleznotājiem.

No lielākiem Rozentāla darbiem populāra Jaunās Ģertrūdes baznīcas altāņa glezna „Jēzus svētī bērniņus“. Mākslinieks te pieturējis pie Ūdes principa. Tēlota gaiša pavasara darba diena. Tīrumā sējējs kaisa sēklu. Zied ābeles. Kristus kā tāļš ceļinieks ieradies latvju sētā un mātes ved pie Viņa savus bērniņus, kuņi pasniedz mīļajam viesim pureņu ziedus. Te valda neliekuļota vientiesība un īsti latviskā skaidrā sirds. Pie šīs glezņas ar lieliem pārtraukumiem Rozentāls strādājis kādus trīs gadus.

Otrs viņa lielāks darbs ir Latviešu biedrības nama fasades

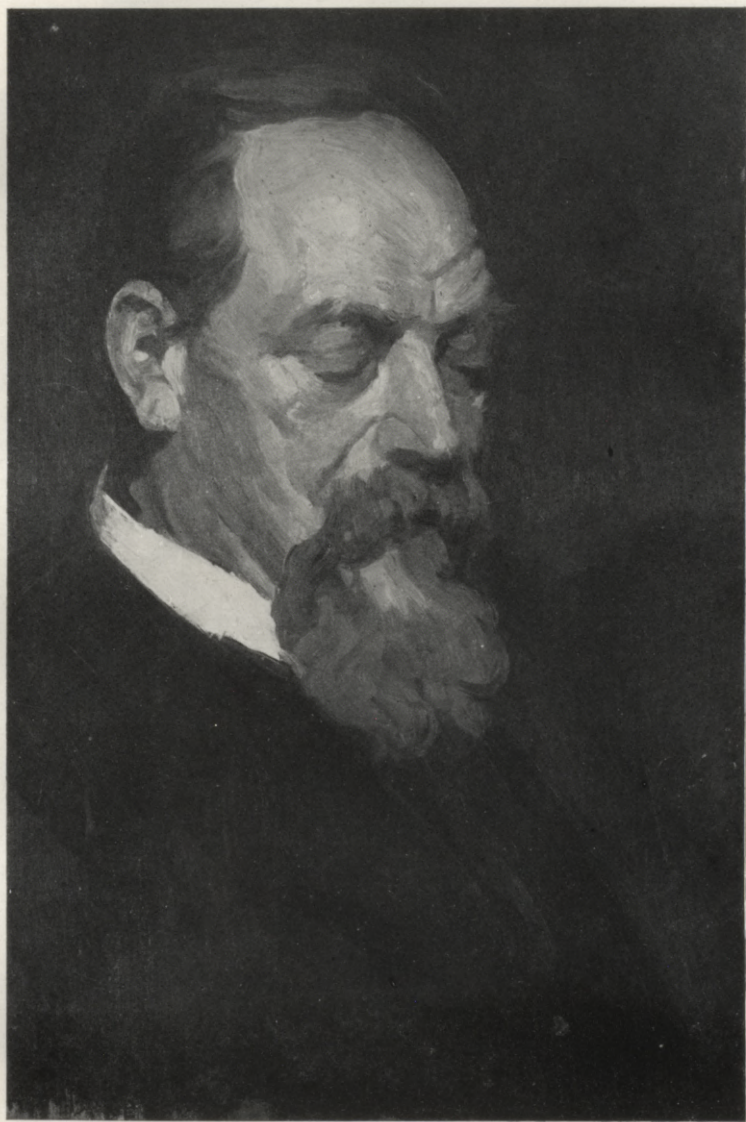
gleznojumi. Te starp citu bij uzdevums atrast krāsu materialu, kuŗš padotos māksliniekam, bet būtu spējīgs cīnīties ar laika zobu. Gleznojumi izpildīti ar tā saucamo „mākslīgo akmeni“ — cementu ar krāsainu akmeņu piemaisījumu, kas papildināts vietām ar zelta un sudraba mozaiku un lielākiem stikla un akmeņa ielikumiem. Galvenā gleznā tēlotas alegorijas: skaistums, spēks, gudrība; bet malās: māksla, zinātne, zemkopība un rūpniecība. Pirmās apzīmē kulturas mērķus un otrās — līdzekļus viņu sasniegšanai. Abos minētos darbos stiprākā puse — tomēr kolorīts.

Rozentālam bij savi iemīļoti mūžīgie, vispārcilvēcīgie sižeti, bez kuŗiem viņš nepiedalās gandrīz nevienā izstādē. Tie ir: „Ieva“, „Madonna“, „Pavasara dziesma“, „Laimes zeme“. Lai gan dažos no tiem viņš atrodas zem Karjera un Hofmaņa iespaidiem, tomēr šajos darbos Rozentāls parasti sasniedz spēcīgu, hipnotizējošu iespaidu. „Madonna“ viņam stipri realistiska; „Laimes zemē“ visvairāk izteicās krāsu līksmība. Viena no viņa pēdējām „Ievām“ parādās pārsteidzošā variācijā zem nosaukuma „Princese ar pērtiķi“. Te oriģināla kompozīcija un savāds stils, bet arī šinī gleznā smaguma punkts kolorītā. „Princese ar pērtiķi“ izsauca gan lielu sajūsmu, gan asus uzbrukumus. „Druva“ 1913. g. starp citu raksta: „Rozentāls, šis īstais dievu svaidītais mākslinieks kritiķiem arvien bijis par piedauzīšanas akmeni... Un kamēr Rozentāls paliks savai dabai uzticīgs, tamēr būs arī pievilcīgs un reizēm pat apbrīnojams. Kas varēja iedomāties, ka pēc Latviešu mākslinieku izstādes šajos pāris mēnešos viņš pagūs nākt klajā ar tādu retu pērti, kāda ir „Princese ar pērtiķi“. Kas vispirms pie šās gleznas pārsteidz, tas ir Rozentāla personības izmeklētā krāsu daiļjūtība: sarkano krūzaiņo matu bagātība, šo matu kopā zelta stīpiņa ar melniem raibumiem, musturotās pelēkās zīda segas vijīgais maigums, spilgti zaļā korsaža maliņa un pie kājām mērkakīša spilgtais rozā kamzols, tad nodzēsti rudā grīdsega un tikko tikko musturotais zilpelēkais fons — kas tas par mākslinieciski izmeklēto... krāsu kopoјumu!.. Un pie visa klāt vēl jāatzīmē arī tīri rozentāliskās, savādi konstruētās

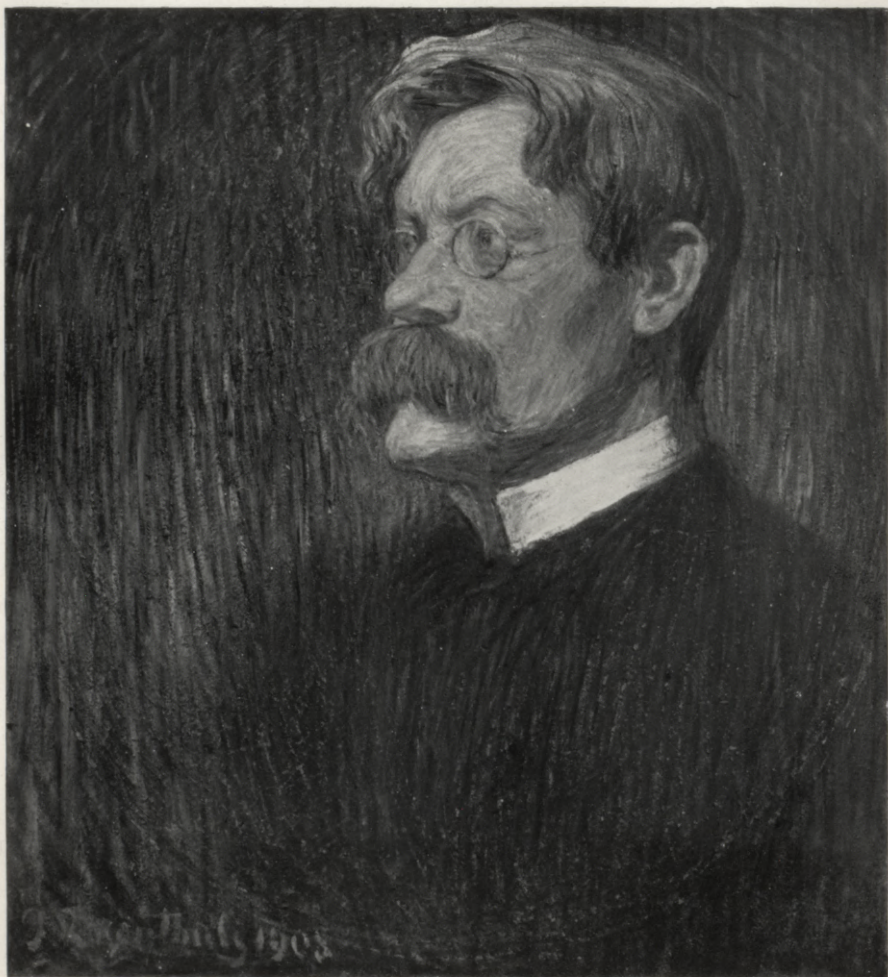
inteligētās sejas labvēlības un sāpju dailes pilnais smaids, kas vērsts pret viņas mazo draudziņu — nožēlojamo cilvēka parodiju — mērkaķīti . . .“

Tomēr jāsaprot, ka bēguļošanas laiki uz „Princesi“ neatstāja labu iespaidu — krāsas bija daudz zaudējušas un daži vēlāk parādījušies maza formata atkārtojumi tāli nesniedzās līdz oriģinālam un viņa labai slavai stipri kaitēja.

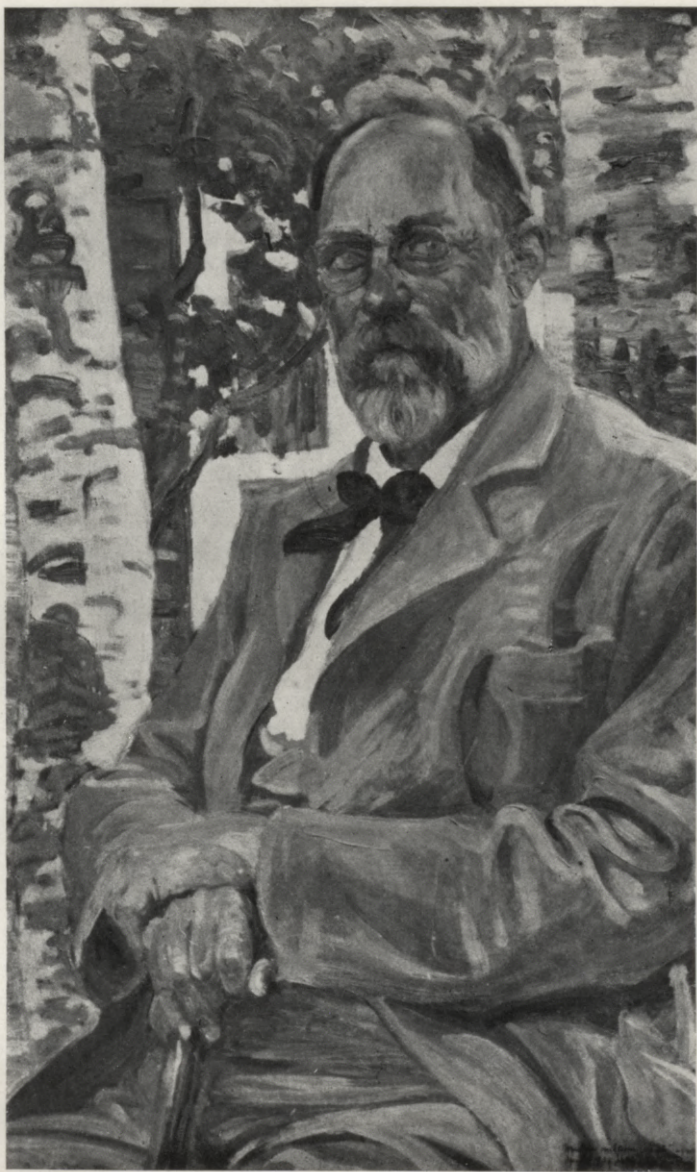

Inž. Forseļa kga portreja. Portrait de Monsieur Forsels, ingénieur.

Rūdolja Blaumaņa portreja.

Portrait de Rudolfs Blaumanis.

F. kga portreja.

Portrait de Monsieur F.

Pie kamīna.

Devant la cheminée.

R O Z E N T Ā L S P Ē D Ē J Ā S G A I T Ā S

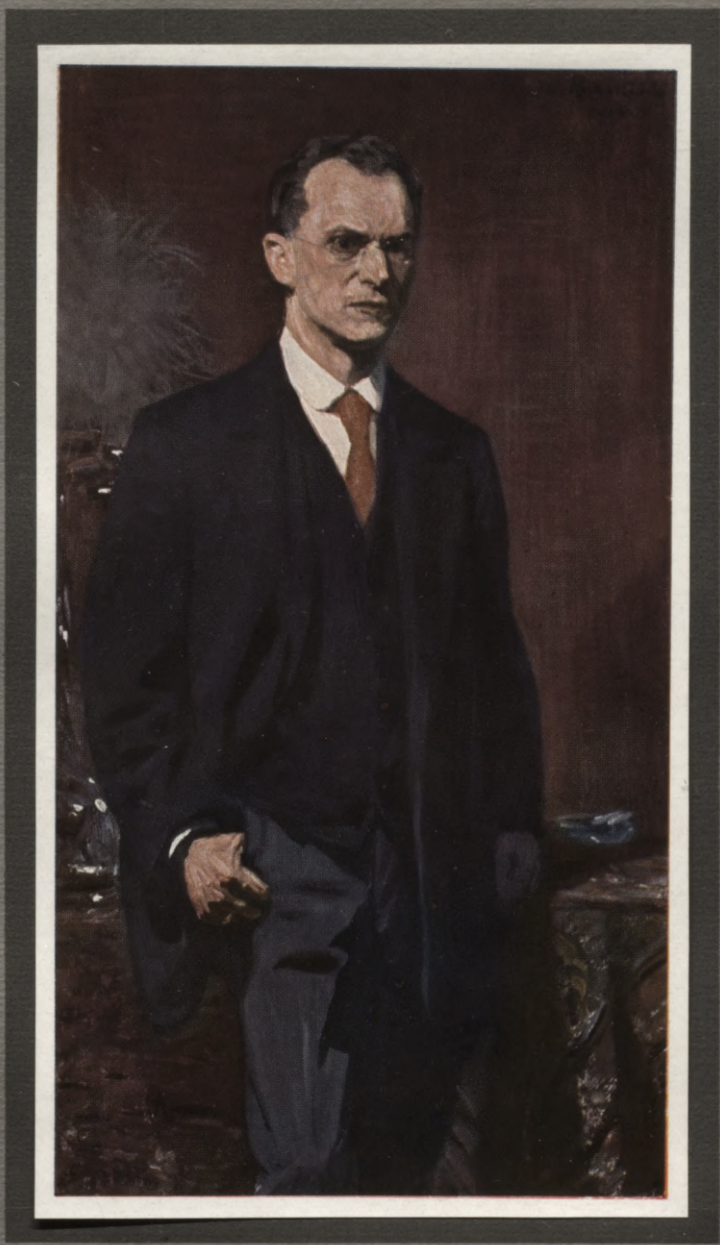
Bēgļu laikā Rozentāls ņem dzīvu dalību Pēterpilī — un 1916. g. pavasarī Maskavā sarīkotās Latviešu mākslinieku izstādēs, kur viņš stipri saslimst. Tomēr viņš izveseļojas un aizbrauc uz Somiju atspirt. No turienes viņš rakstīja dažiem draugiem, ka atguvis dubultīgi savus spēkus. Tik daudz spara, uzņēmības tas vēl nekad sevī neesot jutis. Pat sirmie mati tumši palikuši. Nu nākšot jauns posms viņa dzīvē un mākslā.

„Mākslinieka istabā, Brendes salā pie Helsinkiem, pagāja,“ saka Dr. M. Valters, — „daža laba stunda, sevišķi svētdienu pēcpusdienās, runājot par... jautājumiem, kas nodarbināja pastāvīgi tā domas. No plašiem logiem varēja redzēt uz pelēkiem krastiem sēras priedes. Līcī pie salas gulēja kāda laiva uz dusu; pār krastiem cēlās liela pilsēta, no tālienes klusa un skumja, kā tumšās priedes viņpus ūdens. Bet mākslinieka sirds dzēra šo klusumu un mieru kā spirdzinošu malku. Varēja redzēt, ka šīs tumšās priedes, pelēkie akmeņu krasti un tālā pilsēta bija pārgājuši viņa dvēselē. Ar savādu kaislību vēroja tā dzīvās un sirsnīgās acis veco kuģi. Uz audekla tas pārvērtās par klusuma un miera stāstu... Priedulājs pārsedzās uz audekla ar rudens sērām, smagiem debešiem un ar to intīmo skumju, kas liekas esam Somijas dziļākā dvēsele. Mākslinieka sirds itkā uzelpoja te jaunā apkārtņē. Te, šķita, nav tā acumirkļa straujuma un ātri pārejošā zaiguma, kas atrodams saules zemēs, kur gaiss un daba laistās gaismas putekļos... Te Somijā viss citāds, viss drūmāks, te priekšmeti nezaudē savu seju, visas kontūras te noteiktas, stingras un rēnas. Pati daba ar saviem klinšu bluķiem, savām kailām salām jūras krastos, ir smaga. Nekā te nav ātri plūstoša, ātri pārejoša... Visi ceļi, lauki un mājas un cilvēki viņu smagā gaitā liecina par pastāvošu līdzsvaru. Un tas jau bija Rozentāla dvēseles centiens:

ne brīža radījums, ne acumirkļa iespaids. Tāpēc arī mākslinieks Somijas dabā atrada tik lielu darba prieku... Mīļi jo mīļi uzņēma to somu sabiedrība. To cienīja kā mākslinieku, mīlēja kā cilvēku. Ar to gandrīz bērnišķīgo prieka un laimības pilno mīlestību, kuŗu somi nes pretī katram savas zemes svešniekam, kas šo zemi prot cienīt un kuŗa dvēselē ir pretmīlestība... To sajuta Rozentāls un tas deva viņam spēku. Viņš neaizmirsā, ka viņa dzimtene ir tālumā. Daudz stundas pagāja par viņas sāpēm un priekiem spriežot. Ar lielu gaidīšanu tas vienmēr gaidīja uz jaunāko latviešu laikrakstu, un vienmēr jo cītīgi mēģināja iedziļināties dzimtenes notikumos. Viņš negribēja būt politiķis, bet viņa spriedumos varēja atrast dziļa vērotāja skatu, kas tam ļāva atšķirt pareizo no kļūdām. Par visu vairāk tas cienīja godsirdību, un no šī stāvokļa meklēja politikā godīgu cīņu. Katra labināšanās vai neizturība bija tam riebīga. Arī tai ziņā bija tam Somija mīļa. Viņš redzēja te stingrus cilvēkus, kas gadu desmitiem spēja nest nastu un nest to ar spēcīgām rokām, kuŗas nekurn par dzīves bargumu, neizdošanos, bet ar mieru vienmēr no jauna pretī turēties, lai reiz nastai būtu gals. Tā Rozentāls bij isā laikā saaudzis ar Somijas dabu un Somijas cilvēkiem. Viņa viesmīlīgā mājā brīži ritēja brīvi. Tur bija prieks un atdusa, kad svētdienās tuvojās novakare un darbam bija jādod miers. Cigarete pēc cigaretes dega tā nervozos straujos pirkstos. Vēl bija šis tas darāms, vēl vienmēr kas apskatāms. Sienas visas pārklātas studijām un gleznām aicināt aicināja uz runu, jā pat smieklu pilniem strīdiem, kuŗus Rozentāls pats mīlēja...

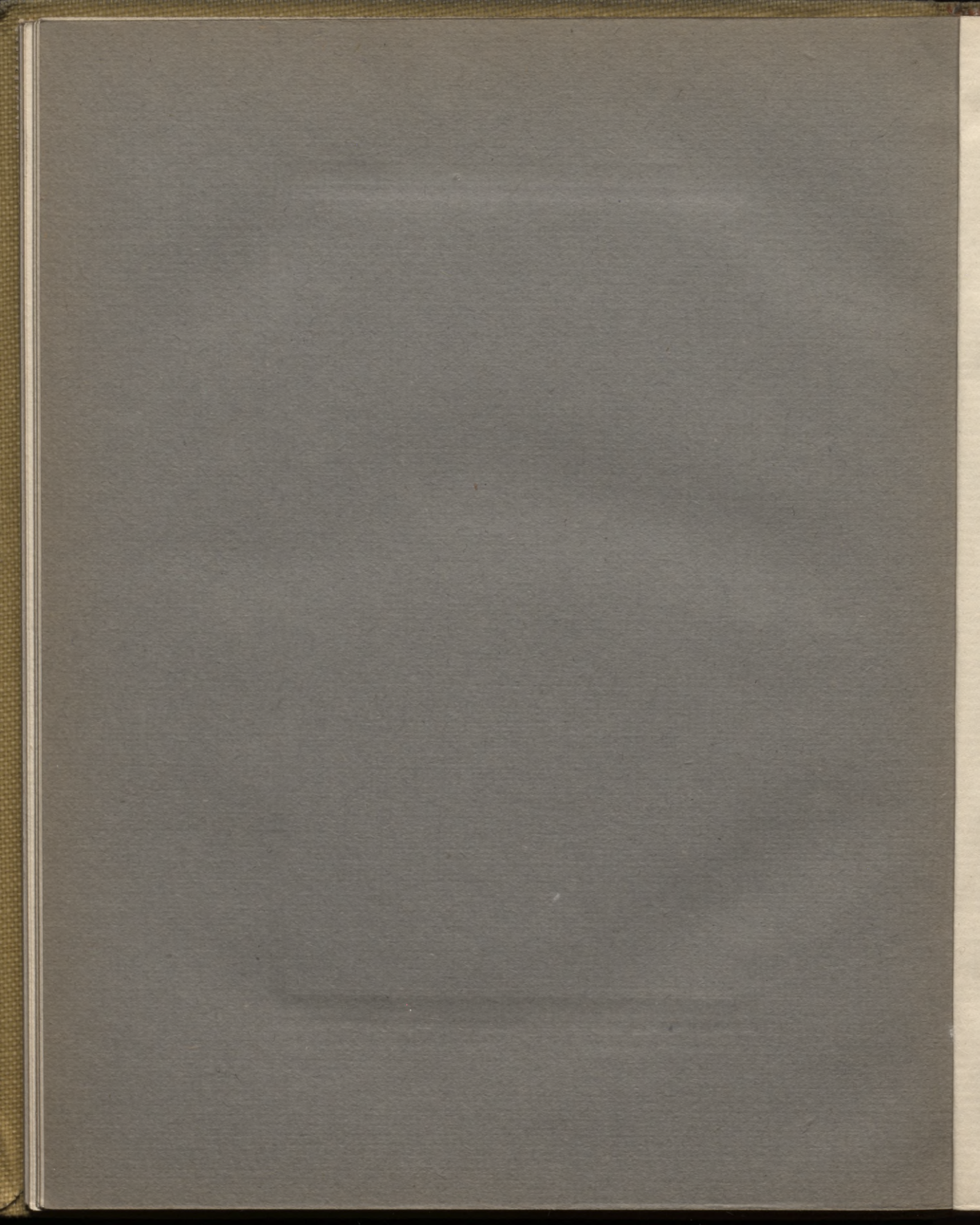
No viņa mājas logiem varēja redzēt tuvojamies rudeni. Ūdeņi ap salu itkā saklusa vēl vairāk. Tad nāca sniega virpuļi, sals un vēji viesojās pār Brendes klinšu puduriem. Nāca arī ziemeļos tik cienītie svētki — Saulgrieze. Sie svētki 1916. gadā bija viņa vakars. Tā sirds jaunatnē pārāk rūpju nesusi, daudz cietusi darbā un cīņā, viņa apstājās klusu novakarē.

Mūsu mīļā mākslinieka vairs nebija. Latvieši un somi nesa tam dzeltēnās un sarkanās tulpes, baltos, ziemā audzētos vizbulīšus,

K. Rezevska kga portreja
K. Rezevska kga Tpašumā

Portrait de Monsieur K. Rezevskis
Collection de Monsieur Rezevskis

un blakus mākslinieka zārkam, ap kuŗu vīta puķes, stāvēja ziemsvētku eglīte, kā dzīves atmiņa un dzīves mūžīgā skumja. Tas bija vēlu, vēlu vakarā: kad mēs piegājām pie viņa zārka. Visapkārt nakts klusums un ziemas aukstums. Mūsu acis skatījās uz viņa aizvērtiem plakstiņiem. Tā seja bija balta kā marmors, bet kā dzīva, tikai mierīgāka un bez tā laistošā smaida, kas vienmēr dega viņa sejā . . .“

Rozentāla bēres Helsinkos izjusti atstāsta somu rakstniece Maila Talvio.

„Mirdzošā, aukstā 1917. g. jaungada dienā maza bērņu procesija sapulcējās kādā Brendes (tur atradās Jāņa Rozentāla māja) vasarnicā. Trešais kara gads atvēra savas acis, dvesdams saltumu. Sausa sarma klāja koku zarus un aplāja zemi; likās, ka šī nospiedošā sarma piepildījusi visu gaisu, tā ka nācās pavisam grūti elpot. Kad saule asinaini sarkanā gaismā pacēlās pāri pilsētai un vasarnicu salai, viņa neatrada nekur brīvas vietas, kur varētu spīdēt, jo viss bija sastindzis nejutīgā aukstumā.

Tādas pašas bij arī bēdas, ar kuŗām sapulcējās pavadītāji vasarnicā, lai aizgājušo vestu uz dusas vietu. Nelaiķa mākslinieka sieva gāja bez asarām, cenzdamās atminēt visus sīkos praktiskos uzdevumus, kuŗus nāve bez žēlastības uzliek pakalpalicējiem, bet patiesībā nemaz nesaprazdama, kas īstenībā noticis. Pēdīgi visi sapulcējās bērņu istabā un uzsāka bērņu dziesmu. Asaras tomēr neplūda, jo notikušais arvien vēl šķita nesaprotams. Melnais šķirsts stāvēja nāvei svešā apkārtnē — starp dzīvību, dzīves priecīgo mākslu, kas raudzījās no sienām uz savu apklusušo meistarū. No gleznām pretī raudzījās zilās debesis, ziedošā daba un dzīvība, kas verd kā avots no zemes.

Tur stāvēja mākslinieka pindzele, tūbiņas ar krāsām, vēl jūtama bija siltā mākslinieka roka uz katra audekla. Tikai dažas dienas atpakaļ viņš vēl stāvēja pie sava prieka un laimes pilnā darba; visa pasaule viņam stāvēja tik tuvu, ka viņš ar vienu rokas mājienu varēja satvert dzīvi, bet tagad pats bija palicis mazs un nevarīgs starp zārka dēļiem.

Sīkās, aukstumā drebošās bērnu balsis dzied bērņu dziesmu. Auksto saules staru atspulga krīt uz zārka vāku, kuŗa galā stāv — „Janis Rozentāls, miris darbā un domās par dzimteni.“

Viņš bija te svešs; te viņš dzīvoja kā bēglis. Karš viņu bij atdzinis šurp, tāpat kā daudzus citus. Bet savā darbā un domās viņš bija dzimtenē... Dziesmas beidzas. Līķa nesēji ienāk istabā. Aukstums tik stiprs, ka tas visu sasaldē.

Ilga klusu ciešana. Beidzot sākas tikko dzirdama it kā automatiska saruna. Rozentālu mocījušas domas par latvju tautu. Viņš daudreiz mēdza teikt, ka šinī brīdī latvieši nepastāv kā tauta. Kara fronte Latviju sadalīja divās daļās. Latviešu sētas palikušas klusas un dzimtas izklidušas kur nu kuŗa. Bērni pazuduši, daudz jaunekļu krituši karā. Latvieši pārdzīvo savu smagāko traģediju. Tā runājis Rozentāls. Piebraucam pie kapličas kapsētas malā. Jaungada klusums liela miera pilns. Šis lielais miers nolaidies arī kapsētā uz sniega klātiem kapu akmeņiem. Nav redzams neviens gājējs pa celiņiem caur sniega kaudzēm. Klusām noliek zārku kapličā starp dzīvo zaļumu, kas atvests no siltumnicām...

Ja Rozentāls būtu miris dzimtenē — tūkstoši būtu sapulcējušies viņu pavadīt. Bet mākslinieku aizvedīs uz mājām, kad karš būs beidzies. Pārvedīs tad, kad būs dzimtene, kad latvieši atkal būs vienoti kā tauta.

„Kas bija šis mākslinieks? Kas viņa tauta?“ Jautā viens otram somi, kuŗi pulcējas ap kapu. Klusā kapliča pārvērtusies: ziedošās puķes pušķo vaļējo šķirstu un daudzie vaiņagi ievada svinības. Milzu lauru vaiņagi guļ pie mirušā kājām. Vaiņagi, kādus vēl šeit nav redzējuši. Un sveši, plecīgi vīri stāv nelaiķim kā goda sardze. Mēs, somi, saprotam, ka tā ir latviešu tauta. Bet kā gan viņi nokļuva šurp tik drīzā laikā, kur satiksme tik aprobežota? Tomēr viņi ir te. Nekādi šķēršļi nav tos atturējuši... Savāda silta sajūta un gribas spēja dveš no viņiem pretim. Viņi ir kā kluss noslēpums, kuŗš gaida uz brīdi. Beidzot sākas runas. Mēs, somi, nesaprotam viņu valodu. Sākumā mēs stulbstam un jūtam, ka liels ir šo runu saturs un stipra un skanoša viņu valoda. Tad mēs saprotam, ka

Siguldas ainava
Herm. Liepiņa kga. Ipašuma

Paysage des environs de Sigulda
Collection de Monsieur Hermanis Liepiņš

šais vārdos ir ugunis, kuņas kvēlo kopīgi visu cilvēku krūtīs. Šīs jūtas rauj mūs līdz. Mēs dalām līdz ar tiem viņu skumjas. Mēs jutām pateicību un mīlestību līdz ar svešajiem. Mirušais vairs nav svešs. Kā cilvēces līdzstrādnieks viņš pieder cilvēcei un arī mums.

Runās teic, ka dzimtā zeme izpostīta: ienaidnieka kuņas pulki samīdījuši ziedošās druvas. Jani Rozentāl, ja Tu būtu šodien līdz ar mums, sēras par tautas nākotni būtu mazākas, cerība uz gaišāku rītu — lielāka.

Tauta, kuņai šādi dēli — tā nemirst. Tai vieta zem saules un priekšā tai liels uzdevums. Latvju tauta ar šiem vīriem parādījusī, ka tā vienprātīga un prot kopā turēties. Viņā ir atbildības instinkts un gatavība ziedot sevi augstiem mērķiem un strādāt cilvēcei. Sie tautas dēli, no kuņiem vairums kuņas dēļ zaudējuši visu, tie nejautā, kas mums to atlīdzinās. Tie darījuši visu savu pienākumu . . .

Piemīņas stunda vēl turpinās. Somi nes šķirstu un nes to uz kapu. Tad šķirstu apkampj latvieši un nes to pie sirds piespieduši. Spēks un tās neliekuļotās jūtas, kā tie to dara, ir apbrīnojamas. Tāds īpatnējs gara spēks piemīt laikam tikai jaunām tautām, kuņas glabā nacionālo sajūtu vēl neaizkartu, un arī vecām kultūras tautām, kuņas apzinās savus spēkus savās likteņa stundās. Kad mācītājs lasa lūgšanu, mēs stāvam visi ar valgām acīm pie kapa. Šī valoda mums vairs nav sveša. Pāri šai kapa kopiņai sniedz rokas viena otrai divas jaunas tautas — sniedz brāļa roku . . .“

Neilgi pēc bērēm somu mākslinieki rūpīgi savāca visus pieejamos Rozentāla darbus un sarīkoja savā galvas pilsētā lielu piemīņas izstādi. Arī plašākā, mākslas ziņā diezgan izlutinātā somu sabiedrībā tai piegrieza necerētu uzmanību. Jau līdz izstādes atklāšanas stundai daudzums darbu bija nopirkti, lai gan mākslinieki rīkotāji tos novērtējuši desmitkārtīgi augstāk, nekā savā laikā Rozentāls. Somu prese augsti cildināja aizgājušā mākslu un personību. Smagiem, drūmi noskaņotiem ziemeļniekiem neizprotami pievilcīgs bija nevainīgais saulainais dzīves prieks, kas staroja pretī no Rozentāla gleznām. Maģisks spēks ir šīm atspulgām no dievišķīgās laimes, kāda izskan vislielāko daiļnieku dziedājumos —

kristalskaidrā Mocarta muzikā un Devītā simfonijā, kur Bethovens kopā ar Šilleri neskaitāmo labo garu pavadībā pauž cilvēcei par Elizijas svētlaimību. Šīs noskaņas arvien vairāk apgaroja Rozentāla mākslu.

Rozentāla pēdējā vēlēšanās — atgriezies savā posta un ne-laimes piemeklētā dzimtenē, lai gan ar lielu nokavēšanos, tomēr piepildījās. Latvieši atminēja pie mākslinieka kapa doto solījumu. Pēc Latvijas atbrīvošanas šis uzdevums atrada mūsu sabiedrībā dzīvu atbalsi: pāris nedēļās bija savākti vajadzīgie līdzekļi pārvešanai. Arī somi bij izpalīdzīgi. Viņu mākslinieki un rakstnieki atbraukušiem delegātiem sarīkoja goda mielastu. Rakstniece Maila Talvio, kuŗa labi pazina Rozentālu un caur viņu arī latviešu dzīvi un mākslu, sirsnīgā runā salīdzināja abu tautu likteni, kas cīnījās par savu brīvību un neatkarību. Pirmo reizi viņa latviešu tautu redzējusi Jelgavā sarīkotos dziesmu svētkos. Sevišķi atmiņā iespiedies brīdis, kad krievu gubernators bij aizliedzis dziedāt „Dievs, svēti Latviju“. Bet latvieši tomēr neizklīduši un pacietīgi gaidījuši, kamēr ieradies pats gubernators un atļāvis himnu nospēlēt. Otrreiz latviešu tautas gars bijis redzams Jāņa Rozentāla bēres... Drūmām sāpēm cauri lauzies gaišais cerību stars, ka Latvija pacelsies no pelniem, ka tautas dvēseli neiznīcinās lielgabalu svins. Latviešu sapis piepildījies. Rozentāls atgriežas dzimtenē.

Pēc mielasta visi klātesošie aizbrauca uz kuģi „Döbeln“, kur bija pārvestas mākslinieka mirstīgās atliekas. Dziedāja somu studentu koris. Somu mākslinieki un rakstnieki nolika lauru vainagu, pušķotu nacionalām lentām ar Koskenniemi pantu no „Etruskiešu vāzes“, kuŗu ilustrējis Rozentāls — „Iet sirdis un paaudzes nāvē, bet paliek tik mēmais daiļums“.

Rozentāla bēres Latvijā bija liels apvienotājs brīdis. 1920. gada desmitais oktobris viena no skaistākām svinību dienām, kādas Rīga piedzīvojusi. Šī diena gan nebij uzkrītoša ar savu ārīgo spožumu, bet ar īsto, sirsnīgo vienkāršību. „Jau no rīta plūda ļaudis uz Meža kapiem. Visi tramvaji pārpildīti. Lielākais ļaužu vairums iet kājām. Kapliča drīz pilna, bet augstskolas studentu goda sardze ļauj ļaudīm

iet gar zārku. Tur vai visa Rīgas jaunatne un intelīģence. Redzami arī mūsu ievērojamākie mākslinieki un citi kultūras darbinieki. Dzied nacionālā teātra koris un operas sekstets. Latvijas karogā tīto zārku paceļ uz rokām mākslinieki. Pēdējā gaita sākas. Pavadītāju tūkstošiem. Kapa kalnam tuvojoties atskan „Mūžam zili Latvijas kalni“. Mākslinieki savu biedru ielaiž kapā. Aizgrābjoši runā V. Maldons par Rozentāla mākslas saturu un viņa latvisko seju: Latvijas garīgais simbols izteicas Rozentāla mākslā... Trīs sauļas smilšu... tās kapā met mākslinieka dzīves biedrene, bērni, draugi. Birst ziedi, vainadzīņi. Skan atkal koņa dziesmas. Un tad baltās smiltis lēni līdz ar puķu straumi līst uz zārka, un dzimtenes zeme un ziedi silti apkāpj pārnācēju... Rozentāls savā mūža mājā“.

Tad neskaitāmi vaiņagi un runas un beidzot tauta pacilātībā dzied: „Dievs, svēti Latviju!“...

Ko šis dzīves stāsts nozīmē Latvijai, visgaišāk izteic mākslinieka paša vārdi: „Nekas mums tā nedraud, kā briesmas palikt gurdeniem, pazaudēt ticību uz cilvēku. Bet pastāvīgi redzēt kautko zemu, šauru, slimīgu, kautko neizdevušos, viduvēju, mazisku, seklu... tas padara gurdeni, tas nospiež. Šad un tad mums jāredz kautkas pilnīgāks, laimīgāks, spēcīgāks, gavilējošs — kas attaisno jēdzienu: „cilvēks“.

Centīgais latvi! Ja dzīve tevi nospiež un pārņem gurdenums — atmini tad Jani Rozentālu!

Augšāmcelšanās
(altāra glezna).

Résurrection
(tableau d'un autel).

Jēzus svētī bērniņus
(altāra glezna).

Jésus bénit des enfants
(tableau d'un autel).

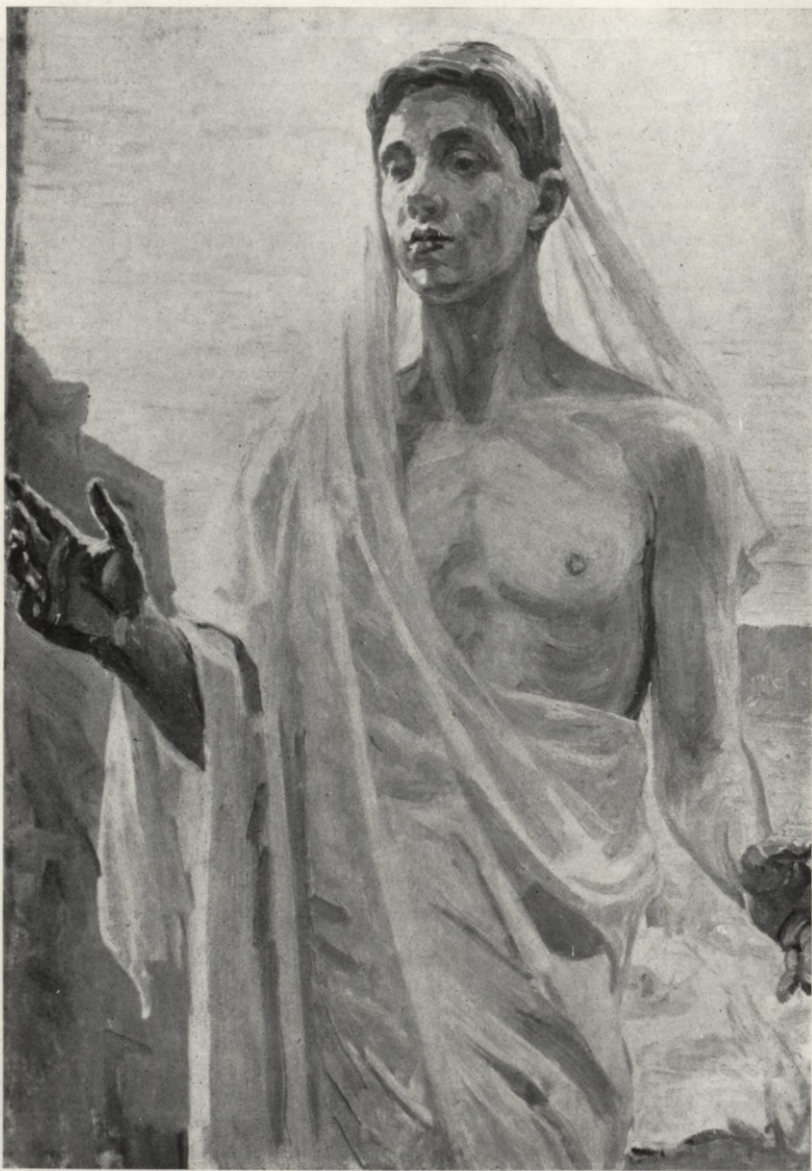

No kapsētas.

Retour du cimetière.

Augšāmcelšanās (studija).

Résurrection (Étude).

J A N I S R O Z E N T A L S

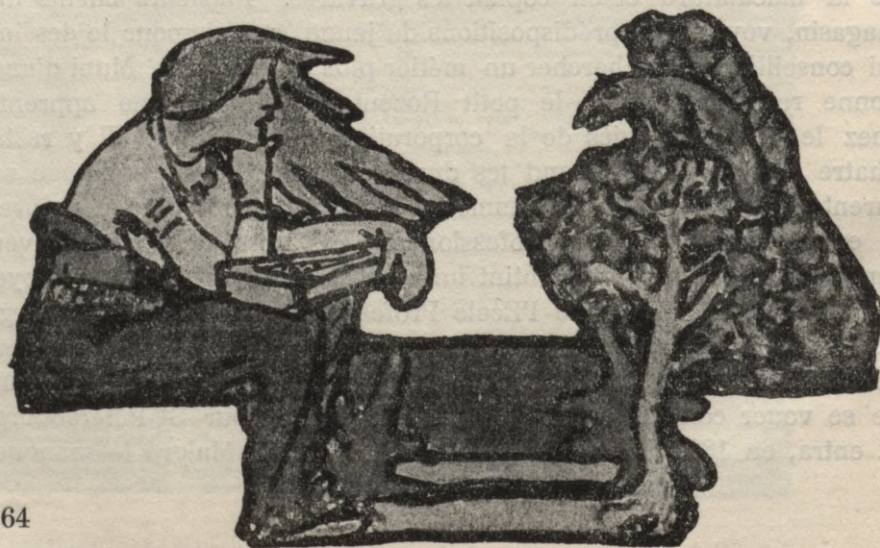
BIOGRAPHIE SUCCINCTE.

C'est en Kurzeme (Courlande), commune de Saldus, que naquit, en 1866, Janis (Jean) Rozentals. Son père, Miķelis Rozentals, y exerçait le métier de forgeron. A l'âge de 10 ans, le jeune Janis entre à l'école primaire locale qu'il fréquente pendant 3 ans, puis passe à l'école de district de Kuldiga. Mais ses ressources pécuniaires ne lui permirent pas de continuer ses études et il se vit dans l'obligation de les interrompre pour une période assez longue. Il se rendit à Riga pour y chercher une occupation convenante, mais ne la trouva pas tout de suite: pour gagner son pain il s'engagea comme garçon-commissionnaire dans un magasin de confectons, puis dans un jardin public en qualité de garçon de buffet, enfin comme commis dans une épicerie. L'épicier remarqua bientôt que le jeune homme montrait peu d'intérêt pour le commerce, car lorsqu'il avait une minute de libre, il parcourait les vieux journaux illustrés de la maculature et en copiait les gravures. Plusieurs clients du magasin, voyant les prédispositions du jeune commis pour le dessin, lui conseillèrent de chercher un métier plus à son goût. Muni d'une bonne recommandation, le petit Rozentals entre comme apprenti chez le maître Cilevičs de la corporation des peintres. Il y resta quatre ans au pair. Quand les dures années de l'apprentissage se furent écoulées, Rozentals commença à gagner assez pour se suffire. Il entra alors à l'Ecole Professionnelle de Riga et y apprit avec tant de zèle que bientôt il obtint un succès remarquable. On envoya les oeuvres des élèves de l'Ecole Professionnelle à St Pétersbourg, et l'Académie des Beaux-Arts décerna une médaille pour l'un des dessins de Rozentals. C'est alors que le jeune peintre-artiste résolut de se vouer complètement à son art; il partit pour St Pétersbourg et entra, en 1888, à l'Académie des Beaux-Arts. Malgré le manque

d'argent, il travailla assidûment et avec beaucoup de succès. Son oeuvre „Au Sortir de la messe“ (No dievkalpošanas) lui valut le grade de „peintre-artiste de première classe“. Rozentals envoya plusieurs de ses oeuvres à l'Exposition Ethnographique lettone et y obtint le suffrage général. Plus tard il travaille tantôt à St Pétersbourg, tantôt à Saldus ou à Riga, tantôt en Finlande, puis se fixe définitivement à Riga.

Janis Rozentals est surtout connu comme portraitiste et comme peintre de genre. Il a cependant peint des paysages et a travaillé dans presque toutes les branches de son art. Il a aussi écrit des articles sur l'art (dans les journaux „Druva“, „Vērotājs“, „Zalktis“ et autres). La plupart des oeuvres de Rozentals se trouvent dans des collections privées. Le Musée National possède 37 peintures et dessins de Rozentals et le Musée de Riga en compte 13. La belle peinture de l'autel dans la nouvelle église de Ste Gertrude et celles de la façade de l'édifice de la Société Lettone de Riga sont l'oeuvre de Janis Rozentals.

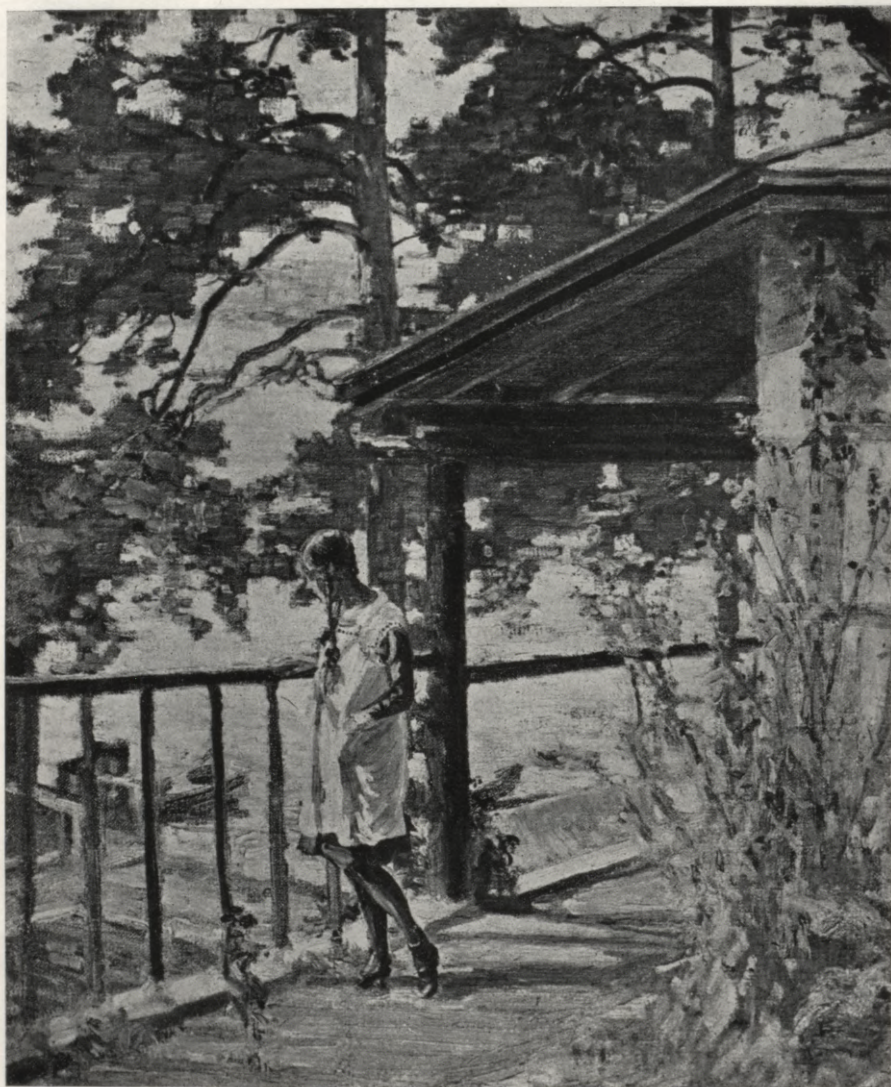
Rozentals est mort le 13 décembre 1916 à Helsingfors. Après la fin de la guerre mondiale ses restes ont été transférés au cimetière des Frères, à Riga.

Siguldas studija.

Etude de paysage près de Sigulda.

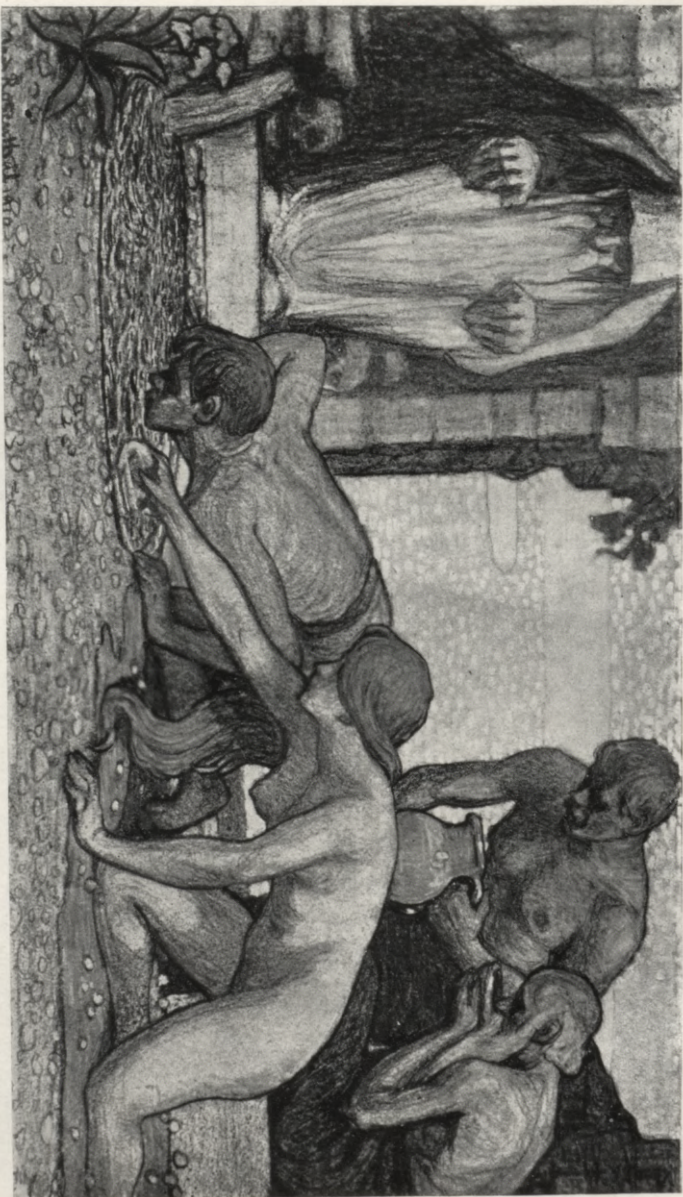
Zem Somijas priedēm.

Sous les pins de Finlande.

Gulbja jaunava.

La fille du Cygne.

Pie avota.
(Rīgas Latv. Biedr. māma
pasādes gleznojuma skice.)

Après de la Source.
(Esquisse de la façade de
l'édifice de la Société Lettome.)

Sautes sveiciens.
(Rīgas Latv. Biedr. nama
fasades gleznojuma skice.)

Vers le soleil.
(Esquisse des peintures de la façade
de l'édifice de la Société Lettone.)

Rozentāla piemiņas izstāde Helsinkos. Exposition en mémoire de Janis Rozentals à Helsinki (Helsingfors).

MATERIALI.

- E. Forsel-Rozentāla kundzes un citu Rozentāla tuvinieku sniegtie dati u. c. materiāli.*
Maila Talvio „Rozentāla bēres Helsingforsā“ („J. Z.“ 1920. g.).
Dr. philos. P. Zālītes „Rozentāls kā cilvēks un mākslinieks“ („Mājas Viesis“ 1910. g.).
J. Madernieks „Janis Rozentāls“ („Vērotājs“ 1904. g.).
Dr. M. Valtera raksts kal. „Daugava“ 1918. g. un piezīmes par Jani Rozentālu — turpat.
J. Jaunsudrabiņš „Mūsu māksla“ („Druva“ 1914. g.).
Latviešu enciklopediskā vārdnīca.
A. B. „Janis Rozentāls atkal dzimtenē“ („J. Z.“ 1920. g. okt.).
K. Skalbe „Janis Rozentāls pēdējā ceļā“ („Latv. Vēstn.“ 1920. gada okt.).
„Rozentāla bēres“ („Jaun. Z.“ 1920. g. 11. okt.).
G. Šķilters „Atmiņas par „Rūķi““ („Ilustr. Žurn.“ 1924. g. № 10—11).
Dr. Wilh. Neumann „Baltische Maler und Bildhauer des XIX. Jahrhunderts“ (1902.).
Neumann „Lexikon Baltischer Künstler“.
„Bildende Kunst in Ostseeprovinzen“ 1907.—1913. g.
J. Rozentāla raksti žurnālā „Vērotājs“ 1904.—1905. g. un rakstu krājumā „Zalktis“ I.
Daži sīkāki raksti un piezīmes presē par Jani Rozentālu.
Personīgi iespaidi un sarunas ar Jani Rozentālu no 1909.—1915. g.

SATURS.

	Lapp.
Priekšvārds	9
Rozentāla bērnība un jaunība	11
Vērtību pārvērtēšana un nospraustie mērķi	17
Rozentāls un mākslas apstākļi Latvijā	23
Rozentāla piemēri no Somijas mākslas dzīves	33
Rozentāla tālākā darbība; viņa personības un mākslas raksturs	41
Rozentāls pēdējās gaitās	55
Īss izvilkums franču valodā	63
Materiali	65

Viņjetes un zīmējumi tekstā:

	Lapp.		Lapp.
„Pie avota“	16	Uzmetums	42
„Koklētājs“	22	Uzmetums (Blaumanis)	45
Rozentāla autogrāfs	25	„Fauni“	54
J. Rozentāla pašportrejs	27	„Laivinieks“	61
Zīmējums ēdienu kartei	32	„Pasaka“	64
„Vejā“	40		

Autotipijas:

- „Janis Rozentāls“. (Fotogr. M. Lapiņš).
- „Pļāvēji“ Rīgas pilsētas muzejā. (Fotogr. J. Rieksts).
- „Pļāvējs“ — zīmējums. E. Forsel-Rozentāla k-dzes īpašums.
- „Siena laiks“. (Fotogr. J. Rieksts).
- „Vakars“. „ „
- „Teika“. „ „
- „Kārdināšana“. „ „
- „Melnā čūska miltus mala . . .“ Valsts mākslas muzejā. (Fotogr. J. Rieksts).
- „Nāve“ Valsts mākslas muzejā. (Fotogr. J. Rieksts).
- „Vejā“. (Fotogr. J. Rieksts).
- „Saules meitas“. (Fotogr. J. Rieksts).
- „Launags“. (Fotogr. J. Rieksts).
- „Ganu meitas dziesma“. (Fotogr. J. Rieksts).
- Māte un bērns. Krāsaina litografija. (Fotogr. J. Rieksts).
- „Parādība“ — zīmējums. (Fotogr. J. Rieksts).

- Akta zīmējums.* (Fotogr. E. Sundströms).
„Ieva“. (Fotogr. J. Rieksts).
Inž. Forsela kga portreja. E. Forsel-Rozentāla k-dzes īpašums. (Fotogr. J. Rieksts).
Rūdolfa Blaumaņa portreja. (Fotogr. J. Rieksts).
F. kga portreja. (Fotogr. E. Sundströms).
„Pie kamina“. (Fotogr. M. Lapiņš).
„No kapsētas“. (Fotogr. J. Rieksts).
Studija „Augšāmcelšanās“. Valsts māksl. muzejā. (Deponējis J. Rieksts).
„Augšāmcelšanās“. Altārglezna. (Fotogr. J. Rieksts).
„Jēzus svēti bērņus“. Altārglezna Jaunā Ģertrūdes baznīcā, Rīgā. (Fotografējis J. Rieksts).
Siguldas studija. Neatkarīgo makslinieku vienības kolekcijā.
„Zem Somijas priedēm“. E. Forsel-Rozentāla k-dzes īpašums. (Fotografējis E. Sundströms Helsinkos).
„Gulbja jaunava“. (Fotogr. J. Rieksts).
„Pie avota“. („Laika vecis“). Rīgas Latv. biedr. nama fasades gleznojuma skice.
„Saules sveiciens“. Rīgas Latv. biedr. nama fasades gleznojuma skice. (Fotogr. J. Rieksts).
Jaņa Rozentāla piemiņas izstāde Helsinkos. (Fotogr. E. Sundströms).

Krāsainās cinkografijas.

- Lauksaimniecības diploma zīmējums.*
„Senlatvju jātnieks“. Vāka zīmējuma fragments.
„Sprīdītis“. (Vāka zīmējums).
„Strēlnieks“. Plakata fragments.

Daudzkrāsainās.

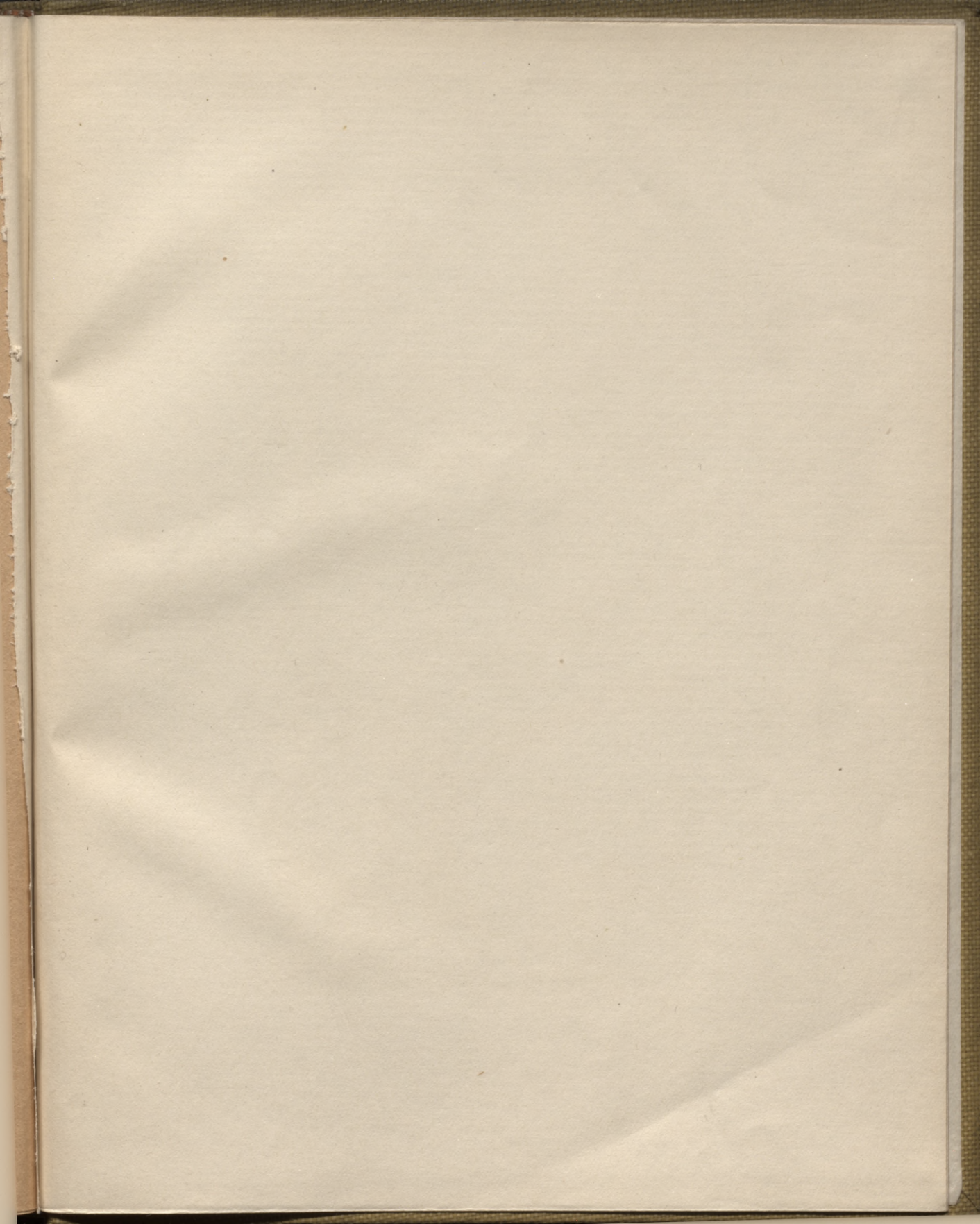
- „No dievkalpošanas“.* Ringolda Meņgela kga kolekcijā.
„Jaunība“. E. Forsel-Rozentāla k-dzes īpašumā.
„Māte ar meitu“. Valsts mākslas muzejā.
„Saldus dārzā“. E. Forsel-Rozentāla k-dzes īpašumā.
Rozentāla un kundzes dubultportreja. Rīgas pilsētas mākslas muzejā.
„Siguldas ainava“. Herm. Liepiņa kga īpašumā.
K. Rezevska kga portreja. K. Rezevska kga īpašumā.
„Princese ar pērtiķi“. (Rozentāla atkārtojums). Herm. Liepiņa kga īpašumā.

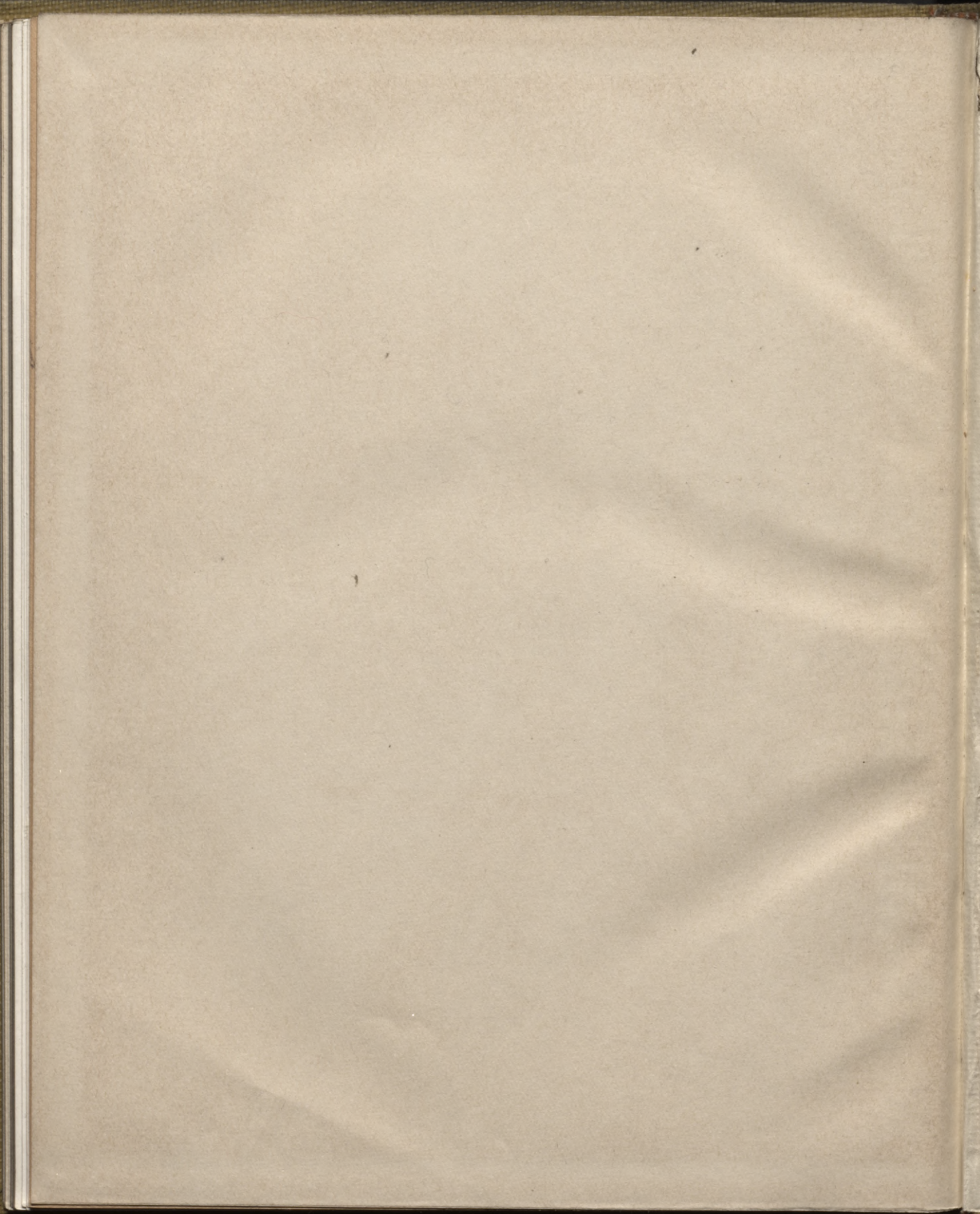

Strélnieks — plakata fragments.

Fragment d'un dessin pour un placard.

LATVIJAS NACIONĀLĀ BIBLIOTĒKA

0309065565

